

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня магістра

на тему:

«Європейський вектор зовнішньої політики США за президентства Б.
Обами та Д. Трампа »

Виконав студент 2 курсу, групи ММв-2
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

Пилипака Дмитро Якович

Керівник – д.і.н., проф., декан факультету міжнародних відносин

Атаманенко Алла Євгенівна

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту

(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 2021 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2021

СПИСОК АБРЕВІАТУР

АНБ — Агентство національної безпеки

БРПЛ — балістичні ракети підводних човнів

МБР — міжконтинентальні балістичні ракети

ПУ — пускові установки

СНО-3 — Договір між Російською Федерацією та Сполученими Штатами Америки про заходи з подальшого скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь

ТБ — тяжкі бомбардувальники

ЦРУ — Центральне розвідувальне Управління

G20 — «Велика двадцятка»

USAID — Агентство США з міжнародного розвитку

Вступ.....	4
Розділ 1. Принципи формування зовнішньої політики США	11
1.1.Механізми формування зовнішньої політики США.....	11
1.2 Основні принципи зовнішньої політики США.....	14
1.3 Еволюція ЗП США від "Джефферсонської ери" до набуття статусу світового гегемона.....	16
Розділ 2. Європейський вектор політики адміністрації Б.Обами (2009-2017)...	23
2.1 Політика перезавантаження у відносинах з Російською Федерацією.....	23
2.2 Англо-американські відносини	29
2.3 Стратегія адміністрації Обами стосовно ЄС.....	34
2.4 США-НАТО.....	37
2.5 Політика Б.Обами стосовно Центрально-Східної Європи (країни-нечлени ЄС)	39
Розділ 3. Європейський вектор адміністрації Трампа.....	45
3.1 «Особливе партнерство» Великої Британії та США.....	45
3.2 Політика Д.Трампа стосовно РФ як приклад неореалізму в сучасних міжнародних відносинах.....	48
3.3 Погіршення відносин США з ЄС та з країнами-членами НАТО в Європі.....	54
3.4 Зміна політики США в Центрально-Східній Європі.....	59
Висновки	64
Список використаних джерел.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. Руйнування, які Друга світова війна завдала Європі та Азії, і той факт, що зусилля європейських держав були зосереджені на відновленні, дозволили Сполученим Штатам та Радянському Союзу заявити про себе як нові домінуючі наддержави в міжнародній системі. Ця нова ситуація на світовій арені характеризуватиметься біполярністю (дві наддержави концентрують більше влади, ніж решта штатів). Цілком змінився баланс сил. Багатополярність була заснована в 1815 Віденським конгресом, на якому європейські держави розділили свої території таким чином, щоб сили основних держав були врівноважені. Пізніше були неодноразові з'їзди, на яких європейські держави намагалися гарантувати цю багатополярність, забезпечуючи стабільність і мир на континенті. Зі своїми плюсами та мінусами, зі своїми балансами та дисбалансами парадигма багатополярності залишалася в силі до Холодної війни.

Біполярність, встановлена холодною війною, була недосконалою, США завжди зберігали певну перевагу над Радянським Союзом в економічному, військовому відношенні і з точки зору впливу, хоча це правда, що СРСР був єдиним суперником, який міг представляти реальну небезпеку для американців. Період біполярності був відносно коротким, він досяг 50 років, оскільки СРСР розпався 1991 року і залишив США як єдину міжнародну наддержаву.

Після розпаду Радянського Союзу Сполучені Штати безперечно і у глобальному масштабі були гегемоністською державою Міжнародної системи практично у всіх галузях. У нього були союзники по всьому світу, єдиними, хто наважився поставити під сумнів принципи ліберальної парламентської демократії і капіталістичної економіки, були держави комуністичного блоку, терористичні організації або крайній ісламізм, але в жодному разі не в змозі у спосіб, хоча б віддалено схожий на Сполучені Штати.

Зовнішня політика США переживає перехід. Їхній вихід з Афганістану підбив остаточну і символічну межу під періодом їхньої зовнішньої політики, що розпочався не 11 вересня 2001 року, а на початку 1990-х, – періодом, який прийнято називати «після закінчення холодної війни». Саме на початку 1990-х упоєнні тріумфом оголошеної Бушем-старшим «перемоги в холодній війні», впевнені в настанні «кінця історії» і не зустрічають будь-якого опору ззовні в умовах «моменту однополярності» США взяли курс на трансформацію решти світу відповідно зі своїми цінностями, універсалізацію колективного Заходу, поширення америкоцентричного світового порядку на решту світу.

Першим президентом США, який відмовився від самої парадигми перетворення решти світу відповідно до американських цінностей, став Дональд Трамп. Саме при ньому США вперше за період після холодної війни не робили нових військових інтервенцій, відкрито заявили про відмову розповсюджувати демократію за допомогою військової сили, ухвалили принципове рішення піти з Афганістану, підписавши відповідну угоду з талібами, і оголосили, що відтепер їх зовнішня та оборонна політика орієнтована насамперед на суперництво з глобальними суперниками та противниками, якими були оголошені Китай та Росія. Однак оскільки і американською елітою, і істеблішментом більшості союзників США Трамп та його політика помилково сприймалися як тимчасова аберація, після якої мало статися «повернення до норми», то поворот Трампа багатьом ще не здавався реальним та остаточним.

Всі ці фактори призводять до того, що дослідження зовнішньої політики США виходить на щабель неймовірної актуальності, а відносини державами з окремими регіонами чи організаціями потребують більш детального розгляду.

Стан наукової розробки дослідження. Концептуально-теоретичну основу формують роботи, які присвячені вивченню зовнішньої політики США. Зіткнувшись з такою безперечною перевагою, Френсіс Фукуяма оголосив «Кінець історії»: історія, що розуміється як боротьба ідеологій і способів розуміння світу, добігла кінця, тому що є явний переможець. Це однополярний

світ, Сполучені Штати як єдина гегемоністська наддержава, або США як наддержава, що діє разом з іншими 2-м і 3-м державами. Тут варто згадати порядок, згідно з теорією однополярності Семюеля Хантінгтона, яка також розглядає неймовірну силу зовнішньої політики США. Сила Сполучених Штатів була така, що історик Єльського університету Пол Кеннеді помітив, що ця наддержава в момент найбільш незаперечної переваги 10 вересня 2001 року навіть перевершила Стародавній Рим з точки зору панування і військової могутності.

Значну роль у формуванні розуміння ідейно-концептуальних рамок зовнішньої політики США відіграли роботи таких авторів як Бріду Дж. та Куркі М., Даймонд Л., Даунс А., Дуглас У., Краутхаммер Ч., Ліпсет С.М., Макфол М., Муравчик, Дж. Монтен, Дж. Райс, К. Ростоу У., Хаас Р. Хантінгтон С. та інших. При цьому автор прагнув встановити розуміння розвитку концепції просування демократії в контексті таких сполучених явищ, як м'яка сила, національно-державне будівництво, «публічна дипломатія».

В рамках роботи частина дослідження виділяється поняттю «публічна дипломатія». В контексті цього аналізу важливим доробком є праці науковця Дж. Венга, який розглядає публічну дипломатію з точки зору репутації країни. Він зазначає, що саме публічна дипломатія дозволяє країні сформувати свою репутацію таким чином, щоб визначити своє місце на міжнародній арені. На його думку, репутація корениться в громадській думці і показує, чи має країна мандат для своїх дій. Використання у курсовій роботі концепції «м'якої сили» обґрунтовано тим, що вона в теоретичній і методологічній орієнтації багато в чому визначає основні тренди аналітичного осмислення проблематики публічної дипломатії. Однак, по суті, і «м'яка сила» є конструктивістською концепцією.

Також значна частина дослідження ґрунтується на дослідженнях окремих вчених. Наприклад, Декстер Перкінс по-новому дивиться на те, як американці думають про роль своєї країни за кордоном, а також на історичні факти, і приходить до висновку, що жодна країна не є менш імперіалістичною, ніж

Сполучені Штати. Його книга — це глибокий філософський аналіз моральних, політичних, економічних і соціальних факторів, які керують нашими цілями та діями за кордоном. Маккормік Дж. М. у своїй роботі «Американська зовнішня політика та процес» зосереджує увагу на чутливих зовнішньополітичних питаннях, які визначають перспективи американського занепаду або продовження гегемонії. Книга поділена на «регіональні» та «функціональні» питання, досліджуючи природу та значення виклику, попередню відповідь, а також політику президента Трампа та її наслідки. Автор розглядає політичні, військові, економічні та соціальні чинники глобальної політики.

Важливу групу матеріалів становлять офіційні документи виконавчої влади. По-перше, це документи президента Гаррі Трумена, у тому числі архівні документи, які доступні на сайті Бібліотеки Трумена, а також тексти офіційних виступів, заяв та листування президента. По-друге, це раніше неопубліковані документи Архіву Національної Безпеки, доступні на електронному ресурсі Digital National Security Archive (DNSA), де представлені деякі дані розвідки США з 1945р. та матеріали зовнішніх зносин США, доступні на запит. Офіційні дипломатичні документи — «Зовнішньополітичні відносини Сполучених Штатів» — збори записок, меморандумів, телеграм, зокрема щодо палестинської проблеми. По-третє, це доповідь Англо-американської комісії з розслідування положення репатрійованих осіб у Європі та ситуації на Близькому Сході. У доповіді докладно викладено ситуацію в Палестині, запропоновано заходи щодо поліпшення ситуації, а також загалом позначено цікаві для США в Палестині сторони життя.

Ще один ряд робіт дозволив чіткіше визначити комплекс інститутів і практик, що забезпечує здійснення політики «просування демократії». Серед них окремо слід відзначити дослідження віце-президента Фонду Карнегі за міжнародний світ Томаса Карозерса, який займає лідируюче місце серед експертів з даної тематики та аналізує цей напрямок політики США з 1980-х рр. Разом з ним окремі особливості «просування демократії» відображали у своїх

роботах Барнел П. Буше Н. Даймонд Л. Кнак С. Левін Д. Меліа Т. Мітчелл Л. Платтнер М. Ессекс Дж. та інші.

Мета та завдання дослідження. Метою магістерської роботи є детальне розкриття змісту зовнішньої політики США. Відповідно до заданої мети можна визначити основні завдання, що потребують детального розгляду:

- з'ясувати механізми формування зовнішньої політики США;
- прослідкувати основні принципи зовнішньої політики США;
- проаналізувати еволюцію ЗП США від "Джефферсонської ери" до набуття статусу світового гегемона;
- дослідити політику перезавантаження у відносинах з Російською Федерацією;
- проаналізувати англо-американські відносини;
- розглянути стратегію адміністрації Обама стосовно ЄС;
- розглянути відносини США-НАТО;
- дослідити відносини США та України;
- розглянути політику Б.Обама стосовно Центрально-Східної Європи (країн-нечленів ЄС);
- дослідити «особливе партнерство» Великої Британії та США;
- розглянути політику Д.Трампа стосовно РФ як приклад неореалізму в сучасних міжнародних відносинах;
- прослідкувати погіршення відносин США з ЄС та з країнами-членами НАТО в Європі;
- визначити зміни політики США в Центрально-Східній Європі.

Об'єктом магістерської роботи виступає зовнішня політика США. **Предметом** магістерської роботи є значимість конкретних відносин в рамках зовнішньої політики США з конкретними державами та організаціями в часи президенства різних голів держави в контексті розвитку міжнародних відносин XXI століття.

Хронологічні рамки. Хронологічні рамки охоплюють період з середини XX століття, коли зовнішня політика США стала ключовою для розвитку дипломатії держав усього світу, та до сьогоднішнього дня, коли зовнішня політика США зазнала низки трансформацій.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи наукового аналізу. При дослідженні даної теми використовувалися **загальнонаукові методи**, такі як, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та системний метод.

За допомогою **аналізу** маємо змогу виокремити з політики США її складові частини, такі як причини та основні фактори впливу (як внутрішні, так і зовнішні), спосіб її реалізації, що дасть змогу розглянути політику з різних боків та виділити можливі альтернативи для комплексного вивчення об'єкта.

Для того, щоб об'єднати отримані в результаті аналізу частини об'єкту, його сторони та властивості в єдине ціле, доцільно використати метод **синтезу**, адже також важливо розглянути способи зв'язків та відносини між частинами, без чого неможливо справді наукове пізнання даного об'єкта.

У ході дослідження за допомогою методу емпіричного рівня наукового пізнання – **порівняння**, зробимо оцінку та висновок про подібність чи відмінність зовнішньополітичних курсів адміністрації Барака Обами та Д. Трампа на різних напрямках американської зовнішньої політики. Цей метод дає можливість виявити кількісні й якісні характеристики предметів, класифікувати, упорядкувати і оцінити їх.

Метод узагальнення дає можливість пізнати спільні риси і властивості, притаманні політиці США в різні періоди і, таким чином, з'ясувати найбільш істотні причинно-наслідкові зв'язки і відношення між рішеннями та їх наслідками, виявити закономірності в чистому вигляді.

Системний метод наукового пізнання вимагає розгляду об'єкта діяльності як системи, тобто як відокремленої множини взаємодіючих елементів. В такому

випадку, мова йде про комплекс причин та факторів впливу й формування зовнішньополітичного курсу США, а також про взаємний вплив політичних рішень щодо тих чи інших викликів.

Таким чином, маємо змогу на цій основі виявити певні закономірності і тенденції розвитку системи відносин.

Отже, незважаючи на досить значну кількість наукових публікацій за темою, проблема, що винесена в заголовок роботи, потребує подальшого дослідження, заснованого на широкому використанні різних методів та залученні джерел різнопланового характеру.

Інформаційною базою виступають публікації з дипломатії США в авторитетних спеціалізованих зарубіжних наукових виданнях, таких як The New York Times, The International Spectator, DoD News, Reuters, POLITICO, The Hague Journal Of Diplomacy, Foreign Affairs, Journal of International and Area Studies, тощо.

Структура та обсяг курсової роботи. За структурою магістерська робота виокремлюється на вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Дипломна робота налічує 79 сторінок , а список використаної літератури – 98 джерел.

РОЗДІЛ 1. Принципи формування зовнішньої політики США.

1.1 Механізми формування зовнішньої політики.

До формування зовнішньої політики Сполучених Штатів залучені Президент, Конгрес, ЦРУ та уряд США. Частково на зовнішню політику впливає і Сенат.¹

Вплив Президента

Президенти мають більше влади та відповідальності у зовнішній та оборонній політиці держави, ніж у внутрішніх справах. Президент є головнокомандуючим збройними силами та вирішує питання ведення війни. Також президент має повноваження проводити зустрічі та переговори з лідерами інших держав, виступати від імені всього народу та укласти договори, але за умови якщо їх затвердить Сенат.

Незважаючи на те, що президент є головнокомандуючим збройними силами та може вирішувати питання введення військ, повноваження оголошувати війну, а також приймати військовий та цивільний бюджет може лише Конгрес.²

Військові повноваження забезпечують головний шлях президентів до зовнішньої політики. Після терактів 11 вересня радники президента Буша стверджували, що як головнокомандувач президент Буш може робити все необхідне для захисту американського народу. Починаючи з часів Другої світової війни, президенти ніколи не просили Конгрес про оголошення війни. Натомість вони покладалися на повноваження щодо застосування сили, ініціювання резолюцій ООН, дії (НАТО) та організовані запити від малих міжнародних організацій, таких як Організація держав Східного Карибського басейну.

1 Безруков А.Э. Механизм принятия внешнеполитических решений в США: между национальным и частным интересом

2 Трофименко Генрих Александрович, Подлесный Павел Терентьевич. Механизм формирования внешней политики США

Конгрес може реагувати проти неоголошених воєн шляхом скорочення коштів на військові втручання. Однак Конгрес рідко вдається до розгляду таких питань. Найбільш узгоджені дії Конгресу щодо обмеження військових повноважень президента були прийняті у Законі про військові сили, незважаючи на вето президента Ніксона у 1973 році. Цей закон був створений для обмеження повноважень президентської війни, але він дав президентам право відправляти війська на термін не більше шістдесяти днів, за умови що будуть проводитись регулярні консультації та звіти перед Конгресом. Однак президенти їх часто ігнорують.²

Президент Обама не вимагав дозволу Конгресу, перш ніж наказати військовим США приєднатися до нападів на Лівійську повітряну оборону та урядові сили в березні 2011 року. Після початку бомбардувальної кампанії Обама відправив Конгресу лист, в якому заявив, що як головнокомандувач він має конституційні повноваження для атак.

Стаття 2 Конституції Сполучених Штатів надає повноваження президенту укладати договори за “порадами та згодою” двох третин Сенату. Звичайні закони натомість вимагають схвалення простою більшістю як у Сенаті, так і в Палаті представників.

Крім того за статтею 2 Конституції США визначаються й інші повноваження президента у закордонних справах. Згідно з положеннями цієї статті Президент має повноваження призначати певних державних службовців за «породою та згодою» Сенату. Цей пункт також дозволяє призначати посадових осіб нижчого рівня без порад та згоди. Таким чином, Президент несе відповідальність за призначення дипломатів вищого та нижчого рівня та працівників зовнішньої допомоги.¹

Наприклад, Державний секретар Сполучених Штатів є міністром закордонних справ США та головним провідником дипломатії держави. І Державний секретар, і посли призначаються Президентом за породою та згодою Сенату.

На посаді глави держави президент виступає як найвищий дипломат нації та має право говорити від імені усього народу.²

Повноваження Уряду США

Державний секретар та Міністр оборони відіграють ключову роль у наданні допомоги президенту у зовнішній політиці.

Державний секретар Сполучених Штатів є главою Державного департаменту США, який займається питаннями закордонних справ. Секретар є членом кабінету міністрів. Конкретні обов'язки Державного секретаря включають:

- організація та контроль усього Державного департаменту США та Служби зовнішніх справ США.
- консультація Президента з питань, що стосуються зовнішньої політики США, включаючи призначення дипломатичних представників в інших країнах, а також щодо прийняття чи звільнення представників від інших країн.
- участь у переговорах на високому рівні з іншими країнами, або двосторонніми, або як частина міжнародної конференції чи організації, або призначення своїх представників для цих цілей. Це також включає переговори щодо підписання міжнародних договорів та інших угод.
- загальне керівництво, координація та нагляд за міжвідомчою діяльністю уряду США за кордоном.
- надання інформації та послуг громадянам США, які проживають чи виїжджають за кордон
- контроль над імміграційною політикою у США та за кордоном щодо американських громадян.
- комунікація з Конгресом та громадянами США щодо питань, які стосуються зовнішньої політики США.

Державний секретар також веде переговори з окремими державами щодо видачі втікачів іноземним країнам. Відповідно до законодавства, відставка президента або віце-президента діє лише в тому випадку, якщо заявлена у письмовій формі в документі, переданому на посаду Державного секретаря.

Міністр оборони призначається президентом «за порадою та згодою» Сенату. Він є членом Ради національної безпеки. Міністр оборони підпорядковується лише наказам президента. Міністр оборони відповідає за командування, контроль та навчання збройних сил США. Міністерство оборони координує діяльність усіх органів та функцій уряду, які стосуються національної безпеки та збройних сил США.²

Центральне розвідувальне управління

Іще одним органом, що відповідає за здійснення зовнішньої політики є ЦРУ. Управління звітує перед директором національної розвідки про зібрану інформацію. До повноважень ЦРУ також належить нагляд за здійсненням військових операцій та польових навчань збройних сил.¹

Конгрес

За Конституцією США, Законом про зовнішню торгівлю та Законом про військову силу Конгрес має повноваження у сфері зовнішньої політики. Як було зазначено раніше, Конгрес є єдиною гілкою влади, яка може оголошувати війну, а також саме він розпоряджається військовим та цивільним бюджетом, а тому може впливати не лише на фінансування військових операцій, а й на надання міжнародної фінансової допомоги. Також до повноважень Конгресу належить визначення основних принципів зовнішньої торгівлі.¹

1.2 Основні принципи американської зовнішньої політики.

Принципи зовнішньої політики США спираються на досягнення конкретних зовнішньополітичних цілей.

Підтримка або відновлення міжнародного «балансу сил»

Основною метою США є створення низки союзів, які будуть заохочувати співпрацю між державами та гарантувати цілісність усіх держав. З метою

зменшення абсолютної сили альянсів після Другої світової війни Сполучені Штати долучаються до ініціатив щодо контролю над озброєнням та зменшення їх кількості.³

Підтримка західних цінностей

Протягом всієї своєї історії США підтримують ліберальні та демократичні цінності. На думку американців, як населення, так і керівництва, зовнішньополітичні цілі повинні відображати не лише економічні інтереси та інтереси нації, а й політичні цінності та принципи.

Особливо активно США просувають «західні цінності» після Другої світової війни. Американська зовнішня політика значно лояльніша до країн, які підтримують їхні цінності та демократію.³

Захист національної безпеки та автономії США

Для того, щоб зберегти національну автономію держава повинна визначати свої цілі та інтереси та забезпечувати їх досягнення. Пріоритетами США є захист своїх кордонів, громадян, оборонних позицій та держав-союзників, які відіграють важливу роль у досягненні американських національних інтересів та гарантії безпеки США.³

Оцінка геополітичної ситуації

Забезпечення доступу до необхідних ресурсів та територій, які потрібні для існування держави та її розвитку, впливає на формування зовнішньої політик. Саме ці принципи є одними з основних, що керують здійснення політики у сфері торгівлі та інвестицій.³

Відсутність суперечок з Європою та її захист

Незважаючи на розбіжності в підходах до вирішення певних питань, Європа і США залишаються головними союзниками. Стабільність у їхніх двосторонніх відносинах впливає на підтримку балансу сил та є запорукою безпеки в великій частині світу.³

Дружба з усіма народами

³ Perkins, Dexter. Fundamental Principles of American Foreign Policy

Цей принцип виявився у діяльності США в рамках Організації Об'єднаних націй та активного підписання договорів та альянсів, що формували новий світовий порядок. Сполучені Штати беруть участь у міжнародних конференціях, покликаних забезпечити або зберегти мир, просувати роззброєння та регулювати міжнародні відносини між державами. США формують мирний порядок денний з усіма державами, які цього прагнуть та які не створюють загрозу національній безпеці США.³

Свобода людей, торгівлі та морів

Просування «західних цінностей» на міжнародній арені в першу чергу фокусується на дотриманні прав людини та гарантуванні їм свободи. У торгівлі США прагнуть забезпечити вільний рух товарів та послуг та безпеку торговельних шляхів, зокрема і морських.³

1.3. Еволюція зовнішньої політики США від "Джефферсонської ери" до набуття статусу світового гегемона

США проголосили незалежність у 1776 році, обрали першого президента у 1789 році, але претендувати на роль великої держави почали лише з XIX століття. Джефферсонська ера виникла після обрання Томаса Джефферсона, одного з батьків-засновників США, третім президентом США у 1801 році. Його президентство завершилося в 1809 році, проте сама Джефферсонська ера продовжилася, оскільки наступні президенти, Джеймс Медісон (1809-1817) та Джеймс Монро (1817-1825) були послідовниками його ідей та близькими союзниками.⁴ Остаточно статус світового гегемона США отримали після завершення Холодної війни. З початку 1990-х і до середини 2000-х років США залишалися єдиним центром сили у міжнародній системі.⁵ Зовнішня політика від Т. Джефферсона до Дж. В. Буша — це еволюція від

4 Presidents. The White House

5 Richard N. Haass. Defining U.S. Foreign Policy in a Post-Post-Cold War World

політики американського ізоляціонізму до американського глобального лідерства.

Першою можливістю для виходу США на міжнародну арену стала Велика французька революція та її наслідки. Франція та США залишалися союзниками ще з часів Війни за незалежність США, проте США не вступали у конфлікт із європейськими монархіями та не погодилися виплачувати борги, взяті ще за часів французького короля. Ба більше, у цей же період США нормалізували відносини з Великою Британією після підписання договору про дружбу, торгівлю і мореплавання у 1795 році.⁶ Договори з Великою Британією, несплата боргів, неучасть у війні призвели до зіткнень французького та американського флоту у 1798-1800 рр. Конвенція 1800 р. завершила протистояння, формально розірвала оборонний союз Франції та США, і підтвердила вільну торгівлю між сторонами. Вже тоді Америка сформувала принцип поведінки з країнами Європи — максимально можливе розширення торговельних відносин, однак відмова від поглиблення політичних зв'язків.⁶

Джефферсонська ера стала початком американського ізоляціонізму, який існуватиме до кінця Першої світової війни. Складовими ізоляціонізму виступали: відмова від участі в європейській політиці; розвиток економічних відносин з усіма зацікавленими сторонами; територіальна експансія в Північній Америці. Першим значним кроком адміністрації Т. Джефферсона стала купівля Луїзіани в 1803 р., придбання французьких володінь у Північній Америці, що призвело до збільшення територій США вдвічі. Після розширення кордонів США під загрозою опинилися іспанські володіння в Америці (Техас, Флорида тощо). Другим важливий крок — накладання ембарго на торгівлю з європейськими державами у 1807-1810 роках. У той період в Європі тривали

⁶ Печатнов В. О., Манькин А.С. История внешней политики США

Наполеонівські війни, і США вирішили зберігати нейтралітет та не вести торгівлю з жодною стороною конфлікту.⁷

Утім, наступна адміністрація Дж. Медісона зняла ембарго та відновила торгівлю з Францією. Велика Британія, що знаходилася у війні з Францією, почала втручатися в американську торгівлю. Зрештою це призвело до анго-американської війни 1812-1815 років. Підписаний мирний договір не змінив статус-кво, однак ще раз підтвердив незалежність США у зовнішній політиці.⁶ Друга війна з англійцями поглибила переконання американських лідерів в необхідності ізоляції США від європейської політики. Оскільки США не брали участь у Наполеонівських війнах, вони не були частиною Віденської системи міжнародних відносин.

Тим часом Іспанська імперія почала втрачати свої позиції у Північній та Південній Америці. Протягом війн за незалежність іспанських колоній у 1810-1826 роках на політичній мапі з'явилися нові держави: Венесуела, Мексика, Перу, Чилі, Аргентина тощо. Під владою Іспанії залишилися лише Пуерто-Ріко та Куба. США були занепокоєні, що європейські держави можуть скористатися послабленням Іспанії та здійснити інтервенцію на американський континент.⁷ Ці події призвели до появи доктрини президента Джеймса Монро. У посланні від 2 грудня 1823 р. він наголосив, що Європа та Америка є самостійними частинами світового порядку, і що будь-яку спробу країн Європи поширити свій вплив на Америку США розглядатимуть як загрозу національній безпеці. В обмін на невтручання Європи у справи Америки, США обіцяли не брати участь в європейській політиці. Таким чином, ця доктрина відстоювала, з одного боку, право США на гегемонію в Західній півкулі та ізоляцію від європейських справ, а з іншого — формально закріплювала право народів Америки на самовизначення.⁸

7 Cox M., Stokes D. US Foreign policy

8 Monroe Doctrine, 1823

Після ізоляції від Європи США продовжили територіальну експансію: у результаті американсько-мексиканської війни 1846-1848 рр. США приєднали до себе території сучасних штатів Юта, Аризона, Невада, Техас, Нью-Мексико, Каліфорнія. У 1867 р. Росія погодилася продати США Аляску. У ході іспано-американської війни 1898 р. США заволоділи Кубою, Філіппінами та Пуерто-Ріко.⁷ Також у ХІХ ст. США поступово скуповували або завойовували землі індіанських племен.⁹

Після завершення громадянської війни в 1865 р. та завершення Реконструкції Півдня (реінтеграції південних штатів) економіка США почала зростати стрімкими темпами. Наприкінці ХІХ ст. сформувалися всі передумови для того, щоб США могли претендувати на роль великої держави: розвинена індустриальна економіка, яка почала займати перші місця у світі, політична стабільність, розвинені збройні сили, регіональний вплив на країни Латинської Америки.⁷

Незважаючи на фактичне порушення доктрини Монро (конфлікт з європейською державою) під час іспансько-американської війни 1898 р., США продовжували дотримуватися політики ізоляціонізму до Першої світової війни. Після початку Першої світової війни США проголосили нейтралітет, але це не завадило постачанням озброєння та наданню кредитів країнам Антанти. Саме у цей період США перетворюються на економічного лідера, оскільки Європа, спустошена війною, втрачала позиції на міжнародній арені.⁷ Перші кроки до порушення нейтралітету були зроблені президентом В. Вільсоном ще в 1915 році, коли той стверджував, що безпека США невіддільна від безпеки всього людства.⁶ У 1916 р. почалися перші мирні ініціативи — Державний департамент направив ноту до усіх воюючих держав про необхідність припинення бойових дій та початку переговорів.

9 A Brief History of Land Transfers Between American Indians and the United States Government

Американсько-німецька підводна війна та німецькі наміри впливу на Мексику в 1917 р, революція в Росії та послаблення східного фронту в Європі — всі ці явища змусили США вступити у Першу світову війну. США не тільки прискорили закінчення Першої світової війни, але й сприяли мирному врегулюванню. У цьому контексті передусім варто згадати 14 пунктів В. Вільсона в січні 1918 р. Мирна ініціатива не тільки заклала основу для післявоєнного періоду — вона відстоювала інтереси США. Наприклад, другий та третій пункти про вільну рівноправну торгівлю мав сприяти економічному розвитку, а право націй на самовизначення мало послабити європейські монархії.¹⁰

Вже на цьому етапі статус США як великої держави не піддавався сумніву. Після війни вона мала абсолютні переваги в економіці, секторі безпеки та оборони, політичній сфері. А також держава здійснювала вплив одночасно на кілька регіонів — Латинську Америку та Європу. Утім, Конгрес не підтримав В. Вільсона, тому США не стали стороною Версальського договору та членом Ліги Націй. У міжвоєнний період (1918-1939) США знову повернулися до ізоляціонізму.

США остаточно прийняли ідею глобального лідерства та активного залучення в європейській політиці лише під час Другої світової війни, коли взяли участь у формуванні антигітлерівської коаліції, проводили разом із союзниками операції для звільнення Західної Європи та стали одними з бенефіціарів нової Ялтинсько-Потсдамської системи.¹¹

У період Холодної війни (1946-1990) США набули статус наддержави, оскільки володіли ядерною зброєю, мали значні переваги у звичайних збройних силах, економічній могутності, політичному впливу в різних регіонах світу. Проте в біполярній системі міжнародних відносин існував СРСР, інша

10 The fourteen points. Woodrow Wilson and the U.S. Rejection of the Treaty of Versailles

11 McCormick J. M. American foreign policy & process

наддержави, тому не можна стверджувати про гегемонію США до завершення Холодної війни. Щодо відносин з Європою, у цей період США остаточно закріпили статус союзника Західної Європи. Це проявилось як у створенні НАТО у 1949 р., так і в активній участі США для відбудови післявоєнної Європи (План Маршалла та ін. економічні заходи).¹¹

Упродовж нетривалого періоду з 1991 по середину 2000-х років США могли вважатися єдиними центром сили в міжнародній системі, тобто гегемоном. Жоден із міжнародних акторів не міг впливати на позицію США та переважати її в силі в будь-якій сфері.¹¹ З кінця 2000-х-початку 2010-х років США поступово втрачає статус гегемона. Цьому сприяли наступні чинники:

- економічна криза 2008 року, яка послабила могутність США;
- нові центри сили (Китай, Росія, Індія, ЄС тощо) та формування багатопольного світу;
- інтервенції США в Ірак та Афганістан, які призвели до численних економічних і людських втрат;
- послаблення солідарності Заходу на тлі інтервенцій на Близькому Сході: найбільш суперечливою виявилася Іракська війна, яку з союзників НАТО послідовно підтримували лише Велика Британія та Польща.¹²

Адміністрації Барака Обами та Дональда Трампа намагалися у своїй політиці вирішити кризу американського лідерства, причому кожна з адміністрацій обрала різний підхід. Повернення американської гегемонії нерозривно пов'язане з європейською політикою США, оскільки Європа — пріоритетний регіон для американських інтересів щонайменше з часів Другої світової війни.

Отже, еволюція зовнішньої політики США від Джефферсонської ери до набуття статусу світового гегемона полягає в зміні доктрини, якою керувалася

12 The Iraq War. Council on Foreign Relations

держава. Перші президенти США заклали основу американського ізоляціонізму, який складався з невтручання в європейську політику, розвитку вільної торгівлі з усіма учасниками міжнародної системи та територіальної експансії США в Північній Америці. Прикладом ізоляціонізму є доктрина Монро 1823 р., відповідно до якої США не будуть втручатися в справи Європи, а європейські держави не будуть втручатися в країни Західної півкулі, зону впливу США.

Політика ізоляціонізму була головним елементом американської зовнішньої політики до Першої світової війни. Вступ у війну на її завершальному етапі та проголошення 14 пунктів В. Вільсона були спробами досягти американського глобального лідерства, однак невдовзі США знову повернулися до ізоляціонізму впродовж міжвоєнного періоду. Остаточно США повернулися до ідеї глобального лідерства після Другої світової війни. Гегемонія США припадала на період після завершення Холодної війни (1990-2000-і роки), однак наразі можна спостерігати занепад американського лідерства у світі. І адміністрація Барака Обами, і адміністрація Дональда Трампа намагалися призупинити падіння впливу США на міжнародній арені.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Перед двома адміністраціями Обами та адміністрацією Трампа була спільна проблема — занепад американського лідерства у світі. Використовуючи різні підходи та стратегії, обидва президенти працювали над відновленням беззаперечного статусу глобального лідера та авторитету США на міжнародній арені. Зважаючи на тривалу політику ізоляціонізму, за виключенням участі у двох світових війнах, США від початку Джефферсонської ери і до закінчення Другої світової війни не втручались у справи інших держав. Після війни пріоритети США змінились — зовнішня політика була орієнтована на нарощення авторитету та лідерства. Утім, паралельно із зростанням ролі інших акторів вплив США зменшувався. Тому, як вже було зазначено раніше,

головною ціллю зовнішньої політики було зупинити падіння впливу та за можливості наростити роль США.

РОЗДІЛ 2. Європейський вектор політики адміністрації Б. Обама (2009-2017)

2.1. Політика перезавантаження у відносинах з РФ

Відносини між США та Росією у період президентства Барака Обама відображали таку ж циклічність, з якою ці відносини регулярно змінювалися після закінчення холодної війни. У свої перші місяці перебування на посаді Барак Обама розпочав процес «перезавантаження», який мав на меті змістити відносини у більш позитивний вимір.

Перезавантаженню відносин між Сполученими Штатами Америки та Російською Федерацією передувало загострення двосторонніх зносин на тлі Російсько-грузинської дипломатичної кризи та російсько-грузинської війни 2008 року. Сполучені Штати були залучені в кризу, виступали з ідеєю надання Грузії та Україні Плану дій щодо членства в НАТО, що спонукало Росію до спершу

зняття санкцій проти Абхазії, а згодом до початку військової кампанії в Південній Осетії.¹³

Адміністрація Буша прихильно ставилася до аспірацій Грузії, про що також свідчить проведення військових навчань «Миттєва відповідь» (Immediate Response) в липні 2008 року. За кошти Міністерства оборони США близько 1000 військовослужбовців збройних сил США здійснювали спільні тренувальні маневри з 600 військовослужбовцями Грузії, а також трьома десятками військових з України, Вірменії та Азербайджану. Американські військові навчання в Грузії проходили одночасно з російськими навчаннями поблизу кордону з Південною Осетією, що мали назву “Кавказький фронт”.

Адміністрація Обама, яка тільки прийшла до влади, відчувала відповідальність за розгортання подій у Грузії. Президент Обама вбачав необхідність нормалізувати двосторонні відносини з Росією, аби з одного боку не нарощувати рівень напруги, а з іншого – для того, щоб мати можливість вирішувати питання стратегічних озброєнь.¹⁴

Росія зробила свій внесок до нормалізації відносин, коли у 2009 році президент Дмитро Медведєв дозволив американським повітряним військам перетинати авіаційний простір РФ для доставки вантажів до Афганістану. Таке рішення схвально зустріли у Вашингтоні, оскільки воно дало змогу американському президенту реалізувати курс на збільшення присутності військ США в Афганістані для протидії Аль-Каїді та Талібану.¹⁴

Барак Обама зробив зустрічний жест, прийнявши важливе рішення про скасування планів щодо будівництва системи протиракетної оборони у Східній Європі, які виношувала адміністрація Буша. Дане рішення розглядається деякими як стратегічна помилка Барака Обама, зокрема, такої думки притримувалися Міністр оборони США Р. Гейтс та Держсекретар Г. Клінтон. Проте, на думку

13 Надточева Елена Сергеевна, Чудинов Анатолий Прокопьевич, Шустрова Елизавета Владимировна. Барак Обама в американской и российской политической графике

14 Гвоздев Николас. Политика Обамы в отношении России: причины ее неудачи и уроки для следующего президента

деяких представників демократичного істеблішменту, а також самого Обама, це дозволило остаточно зняти напругу у двосторонніх відносинах після Бухарестського саміту НАТО та згаданих подій у Грузії. Путін, який тоді займав посаду прем'єр-міністра РФ, схвально оцінив рішення Обама, назвавши його «правильним та сміливим». Коли відносини нормалізувалися, обидві країни перейшли до узгодження питань скорочення ядерних арсеналів.¹³

Президенти Обама та Медведєв у 2010 році домовилися про чергове скорочення наступальних стратегічних озброєнь і підписали Договір СНО-3, який в англomовній версії читався як «Новий старт» (New START). Символічно, що договір було підписано у Східній Європі, а саме у Празі, що, за спостереженнями американського посла в Росії Майкла МакФола, символізувало досягнення взаємовигідних положень. Умови договору передбачали, що кожна зі сторін скорочує й обмежує свої СНО таким чином, щоб через сім років після його вступу в силу їх сумарні кількості не перевищували 700 одиниць для МБР, БРПЛ і ТБ. Встановлювалося обмеження на 1550 одиниць для боєзарядів до балістичних ракет та 800 одиниць для розгорнутих і нерозгорнутих ПУ МБР і БРПЛ. Договір вперше ввів поняття «нерозгорнуті» носії і ПУ, тобто які не перебувають у бойовій готовності, а використовуються для навчання або випробування і не мають боєголовок, що теж було значним кроком вперед.¹⁵

При цьому зазначалося, що кожна зі сторін мала право самостійно визначати склад і структуру своїх стратегічних наступальних озброєнь в сумарних межах, встановлених договором, хоч і зберігався механізм регулярних консультацій. Підписання Договору СНО-3 справді ознаменувало новий початок у російсько-американських відносинах.

Наступним кроком в рамках перезавантаження відносин стало узгодження позицій щодо Іранської проблеми. У 2010 році Сполучені Штати, Китай та Росія погодилися про санкції проти Ірану за порушення ядерного режиму, попри те,

15 U.S.-Russia Relations: "Reset" Fact Sheet. The White House. Office of the Press Secretary

що Росія тривалий час підтримувала Іранський режим. На цьому тлі, президент Обама вирішив зняти санкції з російських компаній, які постачали озброєння до Ірану.¹³

Втім, у 2011 році на порядку денному США та Росії з'явилася нова проблема – Лівія. По мірі того, як в країні розгортався хаос, європейські держави на чолі з Великобританією та Францією виступали за міжнародні санкції проти президента Лівії Муаммара Каддафі. Росія і Китай не блокували резолюцію Ради Безпеки ООН про створення забороненої для польотів зони в березні того ж року.

Сполучені Штати разом з Великобританією, Францією та іншими провели повітряні операції проти Лівії. Коли ж операції стали включати удари по силах Каддафі, які виходили за рамки оригінальних домовленостей, Москва стала більш критичною. Кремль звинувачував США та НАТО у виході за межі резолюції Ради Безпеки ООН і став особливо критичним після вбивства Каддафі.¹⁶

З приходом до влади Володимира Путіна, ініціатива до зближення двосторонніх відносин почала згасати. Росіяни завершували модернізацію своїх збройних сил, критикували події Арабської весни, а також продовжували надавати таємну підтримку Іранському режиму. Кульмінацією загострення у відносинах стала публікація звітів про порушення прав людини в Росії, після чого у 2012 році голосами обох партій Конгрес прийняв так званий Закон Магнітського. Закон засуджував порушення прав людини в пенітенціарних органах Росії і передбачав санкції проти правоохоронців, які були пов'язані з нелюдським поведінням з Сергієм Магнітським. Деякі вважають цей закон яскравим свідченням того, що більшість американських законодавців зрозуміли природу російського авторитарного режиму, який назвали «темною стороною Путінізму». Таким чином, через порушення прав людини відносини двох країн знову погіршилися.¹³

16 Steven Pifer. US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze?

Варто, втім, зазначити, що російсько-американські відносини не були виключно ворожими: так, в серпні 2012, коли Росія нарешті приєдналася до Світової організації торгівлі, російські чиновники публічно заявляли, що підтримка Вашингтона стала ключовим фактором, що посприяв вступу РФ до СОТ після стількох років очікування.¹⁶

Незважаючи на це, російський парламент незабаром ухвалив законодавство, яке вимагає, щоб будь-яка російська неурядова організація, яка займається політичною діяльністю та отримувала фінансову підтримку з-за кордону, оголосила себе «іноземним агентом». У вересні уряд Росії оголосив, що місію USAID при посольстві в Москві доведеться закрити, стверджуючи, що програми USAID втручаються в російську політику. Як наслідок, низка російських неурядових організацій втратили фінансову підтримку, яку вони отримували від США.¹⁵

Більше того, Вашингтон і Москва продовжували сперечатися щодо питання врегулювання конфлікту в Сирії: Росія та Китай заблокували резолюції Ради Безпеки ООН, що критикували діяльність президента Сирії Башара Асада, тоді як Вашингтон все більше наполягав на своїй позиції щодо того, що Асад повинен піти з посади. У грудні США разом з Великобританією, Францією, Туреччиною та державами Перської затоки визнали Національну коаліцію сирійської опозиції, що ще більше закріпило розбіжності Вашингтона з Москвою.¹³

Після переобрання Обама на другий президентський термін чиновники адміністрації висловили сподівання, що після того, як і в Росії, і в США стихнуть перипетії, пов'язані з президентськими виборами, вони зможуть дещо нормалізувати відносини між США та Росією. Першими питаннями на порядку денному на 2013 рік стали питання подальшого скорочення ядерної зброї, врегулювання ракетного озброєння та розширення торговельних та інвестиційних відносин.

У квітні Радник з нацбезпеки президента США Томас Донілон поїхав до Москви. Серед іншого, він представив проект договору про прозорість щодо

протиракетної оборони. Американські чиновники сподівалися, що це допоможе переконати російських колег у тому, що американські плани протиракетної оборони не становлять загрози для російських стратегічних ракет. Хоча російські чиновники пообіцяли надіслати зустрічну пропозицію, вона так і не надійшла.¹⁴

Проте 15 квітня Білий дім оголосив, що Обама відвідає Москву у вересні на двосторонньому саміті з Путіним, перш ніж відправитися до Санкт-Петербурга на саміт G20. Однак на початку літа американські чиновники почали висловлювати невдоволення тим, що вони назвали неготовністю Росії брати участь у ключових питаннях саміту: скорочення ядерної зброї, протиракетна оборона, торгівля та інвестиції.¹³

Втеча колишнього АНБ Едварда Сноудена в Москву 23 червня після того, як він опублікував інформацію про операції АНБ, спровокувала нову міні-кризу у двосторонніх відносинах РФ та США. Вищі чиновники США тиснули на росіян, щоб вони повернули Сноудена до Сполучених Штатів, росіяни ж ставилися до Сноудена як до перебіжчика та джерела важливої розвідінформації. 1 серпня уряд Росії надав йому тимчасовий притулок, що викликало обурення в Конгресі, який закликав до введення санкцій проти Москви.

7 серпня Білий дім оголосив, що президент відкладе двосторонню зустріч з Путіним, хоча він, як і було заплановано раніше, відвідає саміт G20 у Санкт-Петербурзі. Представники адміністрації пояснили це рішення відсутністю потреби в особистій зустрічі на даний момент, а не справою Сноудена.¹⁵

Президенти провели-таки коротку зустріч у Санкт-Петербурзі, результатом якої стала домовленість про вузьку американсько-російську співпрацю щодо ліквідації хімічної зброї. Держсекретар Джон Керрі та міністр закордонних справ Сергій Лавров зустрілися для розробки програми інвентаризації, вилучення та знищення хімічної зброї в Сирії.

Реалізація програми розпочалася вдало. Однак їй не вдалося закласти основу для більш широкого співробітництва між США та Росією для загального вирішення конфлікту в Сирії – Росія продовжувала підтримувати Асада.¹⁴

До кінця 2013 року очікування представників адміністрації Обама щодо двосторонніх відносин з Росією значно знизились. Москва подавала мало надії на прогрес у подальшому скороченні ядерних озброєнь або з інших питань, які мали значення для двосторонньої програми Вашингтона. Кремль же, в свою чергу, теж проявляв невисоку зацікавленість у пошуку шляхів співпраці США з окремих питань.¹⁵

Переломним моментом у американсько-російських відносинах періоду Обама став початок української кризи – у відповідь на захоплення Росією Криму та подальші дії на сході України Сполучені Штати та ЄС мінімізували політичні відносини з Росією, замінивши запланований на червень саміт «Великої вісімки» у Сочі зустріччю «Великої сімки», а також запровадивши візові та фінансові санкції проти окремих громадян Росії, а пізніше – більш широкі санкції проти фінансового, енергетичного та оборонного секторів російської економіки.

Наприкінці року відносини між Сполученими Штатами та Європою, з одного боку, та Росією, з іншого, опинилися на рівні, найнижчому з часів закінчення холодної війни. Сполучені Штати провадили зовнішню політику, що базувалася на трьох основних цілях: підтримка України, що постраждала від інтервенції Росії, союзництво з країнами НАТО, напруження серед яких зростало через дії Росії, і тиск на Росію, аби розрядити кризу в Україні.¹⁷

Отже, за каденції президента Обама перезавантаження відносин з Російською Федерацією відбулося унаслідок обопільних кроків по зменшенню напруги, а також досягнення домовленості по скороченню стратегічних ядерних озброєнь. Попри подальше врегулювання відносин з інших питань міжнародного порядку денного, як-то Іранська ядерна криза, країни повернулися до напружених відносин після того, як президентом Росії знову став Володимир Путін, у країні значно погіршилася ситуація з правами людини, а також з початком війни Росії проти України.

17 Michael Crowley. Obama's Ukraine policy in shambles

У перспективі відносини США та Росії залишаться складними у найближчому майбутньому. Одним із викликів буде те, чи можуть, з огляду на розбіжності щодо України, обидві країни підтримувати співпрацю в областях, де їх інтереси збігаються, таких як обмеження ядерної програми Ірану та боротьба з тероризмом.

2.2. Англо-американські відносини

Після обрання Барака Обами президентом США велика увага в Європі була зосереджена на можливості відновлення дружніх трансатлантичних відносин, на кшталт тих, які панували у післявоєнний період і зазнали значного негативного впливу під час війни Буша проти тероризму, односторонньої та імперіалістичної політики Сполучених Штатів.

Після перемоги Барака Обами на президентських виборах у листопаді 2008 року серед британських ЗМІ, політичного істеблішменту та громадськості панували оптимістичні настрої, лунали офіційні заяви про те, яке історичне значення має ця подія для Великобританії, Америки та всього світу. У *The Guardian* писали, що перемога Обами – «історичний вердикт для Америки»;¹⁸ *The Independent on Sunday*¹⁹ писав про становлення «Нової Америки», а прем'єр - міністр Великобританії Гордон Браун 10 листопада у своїй першій промові після виборів заявив, що перемога Обами на виборах у США – це «зоря надії» для англо-американських відносин та світової політики загалом.²⁰

Такі заголовки та заяви звучали грандіозними, драматичними та оптимістичними, але такі настрої стосувалися не лише Обами як політика чи особистості, але насамперед того, що він та його обрання на президентський пост являли собою в очах британських ЗМІ, політичного істеблішменту та

18 *Guardian* (2008), "America's Historic Verdict",

19 *Independent* (2008), "A New America"

20 Wintour, Patrick (2008), "Brown's Foreign Policy Agenda for Obama"

громадськості. Новий президент Сполучених Штатів означав, по-перше, відхід від політика президента Джорджа Буша, а по-друге, можливе відновлення особливих відносин між двома країнами. За словами Ієна Мартіна з The Telegraph, «перемога Барака Обама дозволяє Британії знову «полюбити» США» і «... відновити особливі відносини, зіпсовані адміністрацією Буша».²¹

Під час виборчої кампанії, а тим більше після його перемоги у Великобританії спостерігався високий рівень оптимізму щодо відновлення Обамою особливих відносин. Після зустрічі з Гордоном Брауном у липні 2008 року Обама сказав: «Прем'єр-міністр, як і я, робить акцент на тому, як ми можемо зміцнити трансатлантичні відносини». Він додав, що в Америці існує «глибока і постійна прихильність до британського народу і «захоплення всім британським».²²

Втім, існували і занепокоєння щодо традиційно дружніх англо-американських відносин. У спеціальному випуску The Guardian «Перший день Обама» Саймон Тісделл писав «[...] чи дійсно Обама вірить, що у Британії є щось особливе», зазначивши, що «єдина згадка про Британію в інавгураційній промові Обама звучала в контексті наявності свого часу «британського ворога, проти якого боролися повстанці Джорджа Вашингтона».²³

Тісделл також задавався питанням, наскільки ймовірно, що Обама має особисті причини для того, аби не сприяти розвитку англо-американських відносин. Мовляв, сім'я його батька свого часу жила в умовах британського колоніального правління в Кенії, а його дідусь по батькові був ув'язнений і підданий тортурам під час повстання Мау-Мау.²³

Хоча такі спекулятивні заяви та прогнози звучали в основному від лівих лібералів, такі аргументи незабаром з'являються і серед право налаштованих

21 Martin, Iain (2008), "Barack Obama Victory Allows Britain to Love US Again"

22 BBC (2008), "Obama Calls for Strong UK Link"

23 Tisdall, Simon (2009), "Obama is everyone's pal – not just Britain's"

британських засобів масової інформації та аналітичних центрів, оскільки особливі відносини між США та Британією таки похитнулися. І сталося це, хоча і на дипломатичному та символічному рівні, майже одразу після вступу Обама на пост президента. Інцидент, який викликав найбільший резонанс, стався, коли 44-й президент повернув бюст Уїнстона Черчілля, який Блер свого часу подарував Бушу. Коли ж Гордон Браун прилетів у Нью-Йорк для засідання чергової сесії ООН у 2009 році, його прохання про приватну зустріч з новообраним президентом було відхилено.²⁴

Іншим каменем спотикання у відносинах між США та Британією стало питання приналежності Фолклендських островів: у конфлікті між Об'єднаним королівством та Аргентиною щодо архіпелагу у Атлантичному океані Сполучені Штати в особі президента Обама відмовились виступати на будь-чийому боці і зайняли нейтральну позицію, що викликало незадоволення по той бік Атлантики.²⁵

Коли прем'єр-міністром став Девід Кемерон, з'явилася надія на те, що особливі стосунки між державами покращаться, оскільки вони з Обамою мали більше спільного в контексті віку, досвіду та риторики, а також того факту, що консерватори на той момент просуvalи проамериканську лінію політики.²⁴ Коли вони вперше зустрілися ще в липні 2008 року, Кемерон нібито сказав Обамі, що більш проамериканського політика, ніж він (Кемерон) йому (Обамі) не зустріти.²⁶

Втім, відносини між Британією та США знову погіршилися у контексті екологічної політики вже 20 квітня 2010 року, менш ніж за місяць до загальних виборів у Великобританії та утворення коаліційного уряду, в Мексиканській затоці стався вибух нафтової платформи British Petroleum Deepwater Horizon та

24 Aaron Winter (2012), 'Race, Empire and the British-American "Special Relationship" in the Obama Era'. Obama, U.S. Politics, and Transatlantic Relations: Change or Continuity?

25 "Barack Obama must side with Britain over the Falklands"

26 Macintyre, James Macintyre (2008), "Cameron's a Lightweight"

найбільший в історії нафтової промисловості розлив нафти, що призвело до виключно несхвальної риторики зі сторони Обама в бік британської корпорації²⁷ і, відповідно, викликало незадоволення багатьох пов'язаних з нею політиків.

У липні 2010 року Камерон здійснив свій перший візит до Америки на посаді прем'єр-міністра і мав зустрітися з Обамою для обговорення ситуації в Афганістані та розливу нафти в Мексиканській затоці. За словами професора Даремського університету Джона Дамбрелла, зустріч ця слугувала засобом підтвердження відданості «особливим відносинам», попри усі непорозуміння між двома країнами.²⁸

У травні 2011-го, коли з візитом до Лондона прибув Обама, він і став першим американським президентом, який звернувся до парламенту Великої Британії у Вестмінстері, де виступив з промовою, у якій наголосив:

«Я приїхав сьогодні сюди, щоб підтвердити один із найстаріших, один із найсильніших альянсів у світі. Вже давно кажуть, що Сполучені Штати та Велика Британія мають особливі відносини [...]. Звичайно, у всіх відносинах є свої злети і падіння. І як відомо, наші відносини трохи поспувало свого часу питання про чай і податки».²⁹

У 2013 році, напередодні голосування парламенту Великобританії проти участі у військових діях США в Сирії, держсекретар Джон Керрі зауважив: «Відносини між США та Великою Британією часто описувались як особливі, і вони описувалися таким чином просто тому, що так і є». На що Міністр закордонних справ Вільям Хейг відповів: «Тому Сполучене Королівство продовжить тісну співпрацю зі Сполученими Штатами, беручи надзвичайно

27 Associated Press (2010), "Rand Paul: Obama BP Criticism 'un-American'"

28 John Dumbrell. **David Cameron, Barack Obama and The US-UK 'Special Relationship'**

29 BBC (2011), "Obama's speech to UK Parliament, in full, with analysis"

активну роль у вирішенні кризи в Сирії та співпрацюючи з нашим найближчим союзником».³⁰

Чи не найважливішим моментом англо-американських відносин за час президенства Барака Обама став вихід Об'єднаного Королівства зі складу Європейського Союзу, відомий як Брекзїт. Президент Обама неодноразово запевняв Великобританію та Європейський Союз у тому, що США не вибиратимуть сторони. Хоча у квітні 2016-го, святкуючи 90 -й день народження королеви Єлизавети II у Віндзорському замку, він переконував британців не голосувати за вихід і попереджав, що Британія ризикує «стати в кінець черги» у переговорах про торгові угоди з США. Коли ж Британія таки проголосувала за Брекзїт, він визнав, з жалем, що голосування Великобританії щодо виходу з Союзу, проти якого він публічно виступав, засвідчило поточні зміни та виклики, які спричиняє глобалізація.³¹

Виступаючи перед студентами Стенфордського університету у день референдуму в Британії, Обама заявив: «Одна річ, яка не зміниться, - це особливі відносини, які існують між нашими двома державами», І додав: «ЄС теж залишиться одним з наших незамінних партнерів».³¹

Отже, адміністрація президента Барака Обама намагалася утримати давно встановлені «особливі» відносини США з Великою Британією, незважаючи на ряд розбіжностей у політиці країн.

2.3. Стратегія адміністрації Обама стосовно ЄС

Розгляд відносин між США та Європою часів президентства Барака Обама, особливо перших його місяців, варто розпочати з обговорення зовнішньополітичної спадщини президента Джорджа Буша. Бо саме політика

30 Russell, Benjamin "Special relationship is safe... 'US has no better partner than UK', says John Kerry".

31 Julie Hirschfeld Davis and Mark Landler Obama Says 'Special Relationship' With Britain Will Endure

адміністрації Буша свого часу ізолювала США від Європи і тим самим сформувала ранній підхід Обама до трансатлантичних відносин. Вчені стверджують, що проблема тероризму, що постала перед адміністрацією США після теракту 11 вересня 2001 р., спонукала Буша віддати перевагу односторонності над багатосторонньою політикою. Втручання в Ірак у 2003 році вважається найбільш яскравим прикладом односторонньої зовнішньої політики Америки: США почали бойові дії в Іраку, ігноруючи аргументи європейських країн про те, що застосування сили у цьому контексті було надмірним, а військові дії - контрпродуктивними, що лише сприяло зростанню нестабільності та напруженості в регіоні, замість стабілізації ситуації.³²

Барак Обама вперше виступив на європейській арені та привернув до себе увагу європейських політиків у 2008 році в Берліні з промовою, яка тоді вразила багатотисячний натовп. На відміну від інтервенціоніста Буша, яким на той момент Європа уже була розчарована, Обама подавав надії на покращення відносин між Європою та США. Очікування щодо новообраного президента були високими.³³

Незабаром після того, як Барак Обама вступив на посаду президента, він вирушив у свою першу закордонну поїздку до Європи, починаючи з візиту до Англії, де він відвідав саміт G-20, згодом – до Франції та Німеччини, де взяв участь у саміті НАТО, Чехії, де взяв участь у засіданні саміту США-ЄС і завершив свій тур Туреччиною. Окрім очевидних цілей зустрічей в рамках Великої двадцятки, НАТО та саміту США-ЄС, загальна мета європейського турне президента полягала в тому, щоб продемонструвати рішучість своєї адміністрації вивести США на новий курс у відносинах з Європою та створити чіткий план реалізації американського лідерства на світовій арені.³²

32 Marta Rzepecka. President Barack Obama's Policy Choices in NATO Rhetoric

33 What's Obama's European legacy? POLITICO

Втім, сказати, що очікування ці Обама виправдав, складно: анексія Криму Росією, ескалація громадянської війни в Сирії, загальне загострення ситуації на Близькому Сході та, як результат, безпрецедентний наплив біженців з регіону – вісім років перебування Обама на посаді президента Сполучених Штатів були сповнені кризових моментів, які загострили трансатлантичні відносини, і за які він зазнав жорсткої критики.

Коли йдеться про характеристику зовнішньої політики Обама у Європі, варто виділити два основних аспекти. По-перше, 44-й президент Сполучених Штатів провадив зовнішню політику, в якій Європа була важливим, але вже не головним осередком зовнішньополітичної діяльності США. По-друге, він підтвердив тверду прихильність Америки до захисту всіх партнерів по НАТО – особливо нових членів у Східній Європі.³³

Протягом майже чверті століття американська зовнішня політика неухильно поступово змінювала фокус: від майже виключної зосередженості на Європі часів «холодної війни» до більш глобальної перспективи сьогодні. Наразі серед пріоритетних напрямків для Вашингтона поряд із Європою є Азія та Близький Схід. Європа, безумовно, все ще важлива для Америки – але європейці повинні визнати, що вони тепер не завжди є номером один для Білого дому, незалежно від того, хто займає Овальний кабінет.³³

Тим не менш, Обама вжив критично важливих заходів, аби підтвердити відданість Америки питанню забезпечення європейської оборони. Так, на початку 2009 року він наполягав на прийнятті планів НАТО на випадок надзвичайних ситуацій для захисту всіх союзників, включаючи країни Балтії, які раніше у плани НАТО включені не були. Він також підштовхнув НАТО до розгортання сучасних протиракетних комплексів на території країн ЄС.³³

Обама також швидко заспокоїв європейських союзників після вторгнення Росії в Україну в 2014 році, розгорнувши сили на суші, у морі та у повітрі. Раніше того ж року адміністрація 44-го президента оголосила про ініціативу в розмірі

3,4 млрд доларів для посилення присутності США в НАТО, що, як і під час холодної війни, підкреслює її готовність підтримувати своїх давніх європейських партнерів.

Окремо варто згадати про рішучу позицію Обама щодо виходу Великої Британії з Європейського Союзу. Президент США закликав Європу вберегти політичну єдність. Так, 25 квітня 2016-го року Обама заявив: «Увесь світ потребує сильної, процвітаючої, демократичної та єдиної Європи... Це визначальний момент, і те, що відбувається на цьому континенті, матиме наслідки для людей по всьому світу».³⁴

Більше того, США спільно з Європейським Союзом досягли важливих домовленостей у сфері охорони навколишнього середовища. Так, у грудні 2015-го року в Парижі держави підписали угоду про зміну клімату (так звану Паризьку угоду) яку Обама назвав «найамбітнішою угодою щодо боротьби зі змінами клімату в історії».³⁴

Отже, Європа, можливо, і перестала бути єдиним центром зовнішньої політики Америки, але Сполучені Штати за часів Обама залишалися повністю відданими міцним оборонним та економічним відносинам зі своїми давніми партнерами.

2.4. США-НАТО

Прихід до влади в США Демократичної партії на чолі з президентом Бараком Обамою подавав надії на нормалізацію відносин США і НАТО, а також відхід від агресивної зовнішньої політики часів президенства Буша.

26 травня 2010 року була опублікована Стратегія національної безпеки Обама. Порівняння політичної концепції двох американських адміністрацій XXI

³⁴ Eugen Tomiuc. Obama Calls For EU Unity, More Collective Defense Spending

ст. дозволить зробити висновок про те, що передвиборчі обіцянки Б. Обама про ревізію американської політики періоду Буша знайшли відображення в найважливішому стратегічному документі.

Стратегія національної безпеки наголошує на необхідності використання міжнародних організацій для вирішення найбільш складних світових проблем. При цьому американська адміністрація вказувала на необхідність нормалізації відносин всередині НАТО і розглядала цю політичну структуру в якості пріоритетної. При перерахуванні найбільш важливих міжнародних організацій співпраці НАТО стоїть на першому місці, а ООН – на другому.³⁵

Фактично ж, Обама за час свого першого президентського терміну здійснив так званий «поворот до Азії», мотивуючи це тим, що більшість європейських країн розвинули достатньо хороші власні системи безпеки. Обама, найменш-проатлантично налаштований президент в післявоєнній історії Сполучених Штатів, розглядав НАТО як пережиток часів холодної війни і значно скоротив військову присутність США в Європі – до всього 30 тисяч військовослужбовців – менше, зауважує генерал-майор Роберт Скейлс, колишній комендант військового коледжу армії США, ніж кількість поліцейських у Нью-Йорку.³⁶

Обамі у спадок дісталася оновлена конфігурація членів НАТО: за часів Клінтона та Буша відбулися два раунди розширення НАТО, а третій – незадовго після вступу самого Обама посаду. Членство в НАТО поширило гарантії безпеки, передбачені Статтею 5, на країни Центральної та Східної Європи (включаючи три колишні радянські прибалтійські республіки), які ніколи раніше не розглядалися як частина сфери впливу та інтересів Сполучених Штатів.³⁷

35 Bouchet N. Barack Obama's Democracy Promotion at the Midterm

36 Rosemary Righter. NATO's 'Obama problem'. POLITICO

37 David Unger. The Foreign Policy Legacy of Barack Obama

Розширення НАТО не здавалося настільки суперечливим за часів Клінтона, коли ще зберігалися надії на дружні відносини між США та Росією. Але все почало змінюватися, коли ці відносини стали більш суперечливими за часів Володимира Путіна та Джорджа Буша. Основним каменем спотикання на той момент були сепаратистські регіони Грузії та російськомовні райони України – двох держав, які, незважаючи на зусилля Джорджа Буша, не були офіційно запрошені приєднатися до Північноатлантичного альянсу. Але такі країни-члени НАТО, як Естонія, Польща, Латвія та Литва, що свого часу зіткнулися з російською агресією та окупацією, були небезпідставно стурбовані можливою майбутньою загрозою з боку Росії.³⁷

Така загроза дійсно постала, коли Обамі довелося зіткнутися з поваленням проросійського уряду в Україні, анексією Криму Росією та початком українсько-російської війни, в контексті чого було введено економічні санкції, направлено в Україну військових тренерів для співпраці зі збройними силами, надано військову допомоги, а також погоджено розмістити чотири тисячі військових НАТО у Польщі та балтійських республіках.³⁷

Основне завдання, яке постало перед адміністрацією Обами, – як оцінити загрозу, яку становить агресивна регіональна політика Росії для безпеки США. Розширення НАТО на схід додало певного ступеня нагальності цьому питанню, оскільки стаття п'ята Договору про НАТО зобов'язує Вашингтон захищати всі держави-члени Альянсу у разі нападу.

Таким чином, агресія Росії проти України стала переломним моментом у відносинах США та НАТО. Так, на останньому за час президенства Обами саміті НАТО у Варшаві 44-й президент США заявив, що зважаючи на те, з яким безпрецедентним діапазоном безпекових, гуманітарних та політичних проблем стикається НАТО, альянс завжди може розраховувати на Сполучені Штати.

«НАТО чітко дає зрозуміти, ми будемо захищати кожного нашого союзника», – сказав Обама.³⁸

2.5. Політика Б.Обами стосовно Центрально-Східної Європи (країни-нечлени ЄС)

У регіоні Центрально-Східної Європи адміністрація Барака Обами приділяла велику увагу Україні, про що уже йшлося у попередніх підпунктах. Розгляньмо українсько-американські відносини цього періоду детальніше

Команда демократів, що прийшла до влади у Білому домі в 2009 році, в основному складалася з тих же людей, які складали адміністрацію Клінтона у 1990-х роках. Вони уже раніше мали справу з регіоном і – особливо у випадку з Україною – були знайомі з «правилами гри» у пострадянському регіоні. Так, будь-яка взаємодія мала базуватися на трьох принципах: держави-учасниці мають бути демократичними та діяти в інтересах свого народу; забезпечувати регіональну безпеку; і, нарешті, і найголовніше, що дві держави не могли домовитися проти третьої.

Експерти як з республіканських, так і з демократичних кіл, такі як Аріель Коен та Стівен Пайфер, стверджують, що на момент інавгурації Барака Обами в 2009 році два з трьох принципів відносин США, Росії та України були втрачені. А тому вже в липні 2009 року віце-президент Джо Байден підписав указ про створення Комісії з питань стратегічного партнерства США та України під час свого першого державного візиту до Києва, що стало показовим жестом, покликаним запевнити Україну у відданості США дружнім відносинам.¹⁵

Державний секретар Хілларі Клінтон, втім, була налаштована трохи більш прагматично: так, її основним завданням було забезпечити участь України (та її запасів високоефективного урану) у проекті Обами з глобальної ядерної безпеки.

38 Cheryl Pellerin . Obama: U.S. Commitment to European Security is Unwavering in Pivotal Time for NATO

Водночас адміністрація Обама зосередилася на «перезавантаженні» двосторонніх відносин США та Росії. Як наслідок недбалості американської сторони до питань стабільності у регіоні виник вакуум безпеки, який Росія негайно взялася заповнити – по всій Центрально-Східній Європі до влади прийшли «друзі Кремля»: Мілош Земан в Чехії, Віктор Орбан в Угорщині Роберт Фіцо у Словаччині та Пламен Орешарський у Болгарії. Кожен з них переорієнтував свою зовнішню політику, щоб налагодити міцніші зв'язки з Росією. Лише інституційні та правові рамки Європейського Союзу та залежність від європейських ринків утримували ці країни від прийняття неприкритого васалітету.

Після того, як в Україні відбулася Революція Гідності, а також після початку українсько-російської війни стало очевидно, що Сполучені Штати повинні відігравати все більшу роль в Україні: так, вищі чиновники адміністрації Обама регулярно відвідували Україну, включаючи віце-президента Джо Байдена, Сполучені Штати були ключовими у розробці української програми МВФ, а пряма фінансова допомога Вашингтона прискорила деякі ключові реформи в Україні.

Найбільш резонансною дискусією щодо політики США в Україні було питання про те, чи надати країні летальну зброю. У грудні 2014 року Конгрес прийняв Акт про підтримку свободи України, який надав уряду США право витратити 350 мільйонів доларів на оборонні озброєння для України [39]. Багато чиновників адміністрації Обама – серед них державний секретар Джон Керрі, міністр оборони Еш Картер, Верховний Командувач союзними військами в Європі Філіп Брідлав та помічник державного секретаря з питань Європи та Євразії Вікторія Нуланд – виступали за те, щоб президент Обама надіслав Україні дозволену зброю.³⁹

39 "Obama Signs Into Law Bill Authorizing More Russia Sanctions"

Адміністрація Обама також надавала економічну та технічну підтримку багатьом аспектам українського процесу реформ.⁴⁰ Так, США від початку революції виділили 1,3 мільярда доларів на безпеку, реформи та технічну допомогу.⁴¹ Збройні сили США також взяли участь у численних навчальних місіях та операціях українських військових для підготовки Національної гвардії країни.⁴²

Більше того, США лідирують у поставці гуманітарної допомоги Україні. З 2014 року USAID та Державний департамент надали 135 мільйонів доларів гуманітарної допомоги, включаючи продукти харчування, медичні матеріали та матеріально-технічну допомогу.⁴³

Сполучені Штати відіграли також провідну роль у створенні міжнародної коаліції для санкцій проти Росії за її дії в Україні. У березні 2014 року президент Обама видав розпорядження про заборону на поїздки та замороження активів осіб, пов'язаних із анексією Криму Росією⁴⁴, а також у співпраці з іншими світовими лідерами припинив членство Росії у G8.⁴⁵ Коли Росія почала розпалювати конфлікт у Донецькій та Луганській областях, США посилили санкції, включивши до санкційного російські енергетичні, фінансові та оборонні компанії.⁴⁶

Окрім прямої матеріальної та фінансової допомоги, американські чиновники мали вирішальне значення для підтримки України на міжнародній арені. Колишні послы США в Україні Джеффри Пайет та Марі Йованович, колишні постійні представники США при ООН Саманта Пауер, а також Ніккі Хейлі відверто засуджували агресію Росії проти України.⁴⁷

40 Josh Rogin, "Kerry Tells Lawmakers He's for Arming Ukraine"

41 Vincent Morelli, "Ukraine: Current Issues and U.S. Policy"

42 "Joint Multinational Training Group – Ukraine"

43 "Ukraine – Complex Emergency Fact Sheet #3, Fiscal Year 2016"

44 Steve Holland and Jeff Mason, "Obama warns on Crimea, orders sanctions over Russian moves in Ukraine"

45 Jim Acosta, "U.S., other powers kick Russia out of G8,"

46 "Third Wave of Sanctions Slams Russian Stocks," The Moscow Times

47 Victoria Nuland, "Testimony on Ukraine," Senate Foreign Relations Committee

Окрім України, традиційно багато уваги в регіоні адміністрація Обама приділяла Туреччині – союзнику США по НАТО. Для президента Обама Реджеп Таїп Ердоган свого часу був втіленням нового мусульманського лідера. Обама вважав його «принциповою та рішучою людиною», стверджував Том Донілон, колишній радник президента з питань національної безпеки, у 2011 році.⁴⁸

Втім, коли Ердоган почав схилитися в напрямку авторитаризму, піднявшись від прем'єр-міністра до президента і взявшись за перетворення Туреччини з парламентської демократії на систему, побудовану навколо нього, відносини погіршилися. Обама, проте, розумів, що яким би антидемократичним президентом не був Ердоган, він є критично важливим партнером НАТО, особливо у питаннях безпеки, таких як Ісламська держава та Сирія. «Ви повинні мати справу з Туреччиною, яка у вас є, а не з тією, якою ви хотіли б мати», - сказав Джеймс Джефрі, колишній посол США в Туреччині за часів Обама.⁴⁹

А тому коли у Туреччині відбулася спроба військового перевороту, Барак Обама підтримав легітимного президента Туреччини. На його думку, якби переворот був вдалим, у Туреччині, швидше за все, почався б тривалий період нестабільності, а можливо, навіть громадянської війни. Це зробило б Туреччину ненадійним партнером у кампанії проти Ісламської держави, яка була одним із пріоритетів зовнішньої політики Обама.⁴⁸

Ще одним важливим аспектом американської зовнішньої політики у регіоні Центрально-Східної Європи є відносини з Косово: Сполучені Штати продовжують свою політику визнання Республіки Косово. Так, наприкінці лютого 2009 р. повідомлялося про те, що державний секретар США Хілларі Клінтон особисто запевнила президента Косово Фатміра Сейдіу, прем'єр-міністра Хашима Тачі та міністра закордонних справ Скендера Гісені, що адміністрація Обама лобіюватиме на міжнародному рівні питання

48 Mark Landler. Obama's Support of Erdogan Is a Stark Reminder of Turkey's Value to U.S.

49 Michael Crowley. Did Obama get Erdogan wrong? POLITICO

дипломатичного визнання Косово, яке проголосило незалежність від Сербії у 2008 році.⁵⁰

У травні 2009 року тодішній віце-президент Байден відвідав Косово, де також підтвердив позицію США про те, що незалежність Косово є незаперечною. Позиція США по Косово чи не найстабільніша серед усіх європейських держав, не в останню чергу завдяки збереженню в Косово американської військової бази – табору «Бондстіл» – яка є важливим елементом американської оборонної стратегії у регіоні.⁵¹

У свою чергу, уряд Косово визнає необхідність збереження постійної підтримки США, що є ключовим моментом у здобутті державою членства в НАТО, а також впливає на перспективи членства в ЄС.⁵¹

Отже, серед держав-нечленів ЄС у Сполучених Штатах є кілька традиційно важливих партнерів, відносини з якими були та лишаються пріоритетними в контексті збереження такої стабільної ситуації у регіоні, яка б відповідала інтересам США.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Однією з найхарактерніших подій президентства Обама можна назвати політику перезавантаження відносин з РФ. Адміністрації президента працювали над зменшенням напруги і в двосторонніх відносинах і на міжнародній арені до початку війни в Україні.

Хоча Європа не залишалась єдиним пріоритетом зовнішньої політики США під час президенства Обама, йому вдалось зберегти відносини і з ЄС, і з Великою Британією окремо у важливих для США сферах.

50 Leviev-Sawyer, Clive (February 28, 2009). "US promises to lobby for more countries to recognise Kosovo - reports".

51 Chun, Kwang-Ho (2011). Kosovo: A New European Nation-State?

Уся зовнішня політика була зосереджена на підтриманні відносин з тими державами, які допоможуть наростити лідерство США та реалізувати їхні інтереси.

РОЗДІЛ 3. Європейський вектор адміністрації Трампа Д. Трампа (2017-2021)

3.1 «Особливе партнерство» Великої Британії та США

Ідеологічно Велика Британія під час Брекзиту та США за часів Д. Трампа були близькими. По-перше, і передвиборча кампанія Д. Трампа, і кампанія за вихід Сполученого Королівства з ЄС були побудовані на популістських тезах про захист населення від «корумпованих еліт, не вигідних угод» та вирішення ключових проблем суспільства у стислі терміни. По-друге, обидві сторони виступали за регулювання міграції, яку вважали одним із чинників економічного занепаду своїх країн. По-третє, і США, і Велика Британія прагнули відновити своє лідерство в міжнародній системі. Звідси — гасла «Зробити Америку знову великою» та «Повернення глобальної Британії».⁵² Ще будучи кандидатом у президенти в 2016 році, Д. Трамп позитивно ставився до Брекзиту та висловлював сподівання, що між США та Великою Британією збережуться союзницькі відносини.⁵³

Особливі відносини між США та Великою Британією можна поділити на два етапи: відносини адміністрації Д. Трампа з кабінетом Т. Мей (2017-2019) та з кабінетом Б. Джонсона (2019-2021).

Т. Мей стала першим іноземним лідером, яка отримала запрошення на візит у Білому домі 27 січня 2017 року. Це підкреслювало важливість ролі Великої Британії в стратегії нової адміністрації. Під час першої розмови Д. Трамп повідомив, що Брекзит однозначно сприятиме розвитку Сполученого Королівства та закладе основу для нових торговельних угод. Також сторони підтвердили свої союзницькі зобов'язання в рамках НАТО.⁵²

Того ж дня, після зустрічі, адміністрація опублікувала президентський указ «Захист нації від в'їзду іноземних терористів у Сполучені Штати», що

⁵² Wilson, G. K. . Brexit, Trump and the special relationship

⁵³ Larres K. Brexit Diplomacy, Trump, and the UK's «Special Relationship» with the United States

обмежував в'їзд мігрантів із Ірану, Сирії, Лівії, Сомалі, Ємену, Судану, Іраку.⁵⁴ Це рішення вплинуло і на громадян Сполученого Королівства, адже в країні проживає чимало мігрантів з подвійним громадянством — як британським, так і громадянством країн із Близького Сходу. Д. Трамп не узгоджував прийняття указу з Т. Мей, хоча вона в той же день перебувала з візитом у Вашингтоні. У Лондоні назвали вчинок американського президента «суперечливим та неправильним».⁵⁵

Друга зустріч лідерів відбулася в Лондоні в липні 2018 року. Утім, зустріч пройшла на тлі медійного скандалу. Перед самою зустріччю Джон Болтон, радник президента з національної безпеки, провів зустріч з прибічниками Брекзиту в Консервативній партії, які критикували Т. Мей за сповільнення процедури виходу з ЄС. Водночас Д. Трамп дав інтерв'ю британському виданню The Sun, в якому висловив незадоволення політикою Т. Мей щодо Брекзиту та, навпаки, підтримав Б. Джонсона як можливого майбутнього прем'єр-міністра.⁵⁶ Пізніше він неодноразово буде критикувати підхід Т. Мей стосовно Брекзиту в промовах та коментарях для інших ЗМІ.

Цифрова дипломатія Д. Трампа часто сприяла погіршенню особливих відносин. Так, у листопаді 2017 року він опублікував на сторінці свого Twitter-акаунту допис ультраправої партії Britain First, яка виступала проти міграції мусульман до Великої Британії. Т. Мей назвала цей вчинок некоректним.⁵⁶ А в лютому 2018 року Д. Трамп опублікував дезінформаційний допис, що у Великій Британії нібито проходять акції проти неефективної державної системи охорони здоров'я. Насправді ж протестувальники не були противниками системи громадського здоров'я, а лише виступали за краще фінансування цієї галузі.⁵⁷

54 Protecting the Nation From Foreign Terrorist Entry Into the United States. A Presidential Document by the Executive Office of the President on 02/01/2017.

55 Wright T. How Trump undermined Theresa May

56 Donald Trump wrong to share far-right videos

57 Donald Trump attacks the UK's health service, and Britain hits back

Наступним етапом напруження став витік інформації в липні 2019 року, а саме опублікована дипломатична кореспонденція Кіма Деррока, посла Британії у США, за 2017-2019 роки. У цих документах він неодноразово називав Д. Трампа некомпетентним політиком, і так само негативно він відгукувався про президентську адміністрацію загалом. Унаслідок тиску з боку США посол змушений був піти з посади наприкінці грудня 2019 року.⁵⁸

Особливе партнерство покращилося після приходу до влади Б. Джонсона. Цьому сприяли особисті відносини американського президента та британського прем'єра, які позитивно відгукувалися про політику один одного та регулярно підтримували дипломатичні контакти.⁵⁹

Проте найголовніше питання — укладання двосторонньої торговельної угоди, яка буде функціонувати після виходу Британії з ЄС — не було вирішено. Сторони не були готові йти на компроміс в економічних відносинах. Наприклад, США були зацікавлені в просуванні інтересів американських виробників продовольства та більшому доступі фармацевтичних компаній на британському ринку.

Залишалися також інші суперечливі питання: Б. Джонсон, на відміну від Д. Трампа, підтримував ідею збереження Іранської угоди та Паризької кліматичної угоди.⁵⁹ Крім того, Велика Британія висловлювала незадоволення торговою війною, яку влаштували США у відносинах з КНР та ЄС.⁶⁰

Через повільний прогрес Брекзиту та непорозуміння з вищезгаданих питань, США та Велика Британія не могли предметно обговорювати умови майбутньої торговельної угоди після виходу Британії з ЄС. Єдиними безперечними елементами особливих відносин двох держав під час прем'єрства Т. Мей та Б. Джонсон залишалися партнерство в рамках НАТО та стримування

58 Trump administration 'uniquely dysfunctional', says UK ambassador to U.S.: newspaper

59 Boris and Donald: A very special relationship. POLITICO

60 Quinn A. UK-US 'special relationship': the impact of the new presidency. UK in a Changing Europe

Росії. Велика Британія підтримали пропозицію Д. Трампа щодо необхідності підвищення фінансування оборони держав-членів щонайменше до 2% ВВП. Сполучене Королівство дотримувалося цього принципу фінансування ще до президентства Трампа.⁶¹ Щодо Росії, то США разом з Великою Британією ввела санкції проти РФ у справі про отруєння Скрипалів у Солсбері⁶², а також обидві країни надавали Україні економічну, безпекову допомогу для стримування російської агресії.

Можна зробити висновок, що особливі відносини США та Великої Британії перебували в стані кризи під час президентства Д. Трампа. Сторони продовжували співпрацювати з безпекових питань: підтримували союзні відносини в рамках НАТО; стримували Росії у відповідь на її агресивні дії. Однак невирішеним залишалося питання укладання торговельної угоди, яка би діяла після виходу Британії з ЄС. Партнерство країн також ускладнювалося через відсутність єдиної позиції щодо Іранської угоди, Паризької кліматичної угоди, питання в'їзду мігрантів з низки мусульманських країн до США. Крім того, протягом прем'єрства Т. Мей (2017-2019) американсько-британські відносини значно погіршилися внаслідок дипломатичних і медійних скандалів. Найвідомішими прикладами є витік дипломатичної кореспонденції К. Деррока, британського посла у США, в якій він критично висловлювався про зовнішню політику Д. Трампа, або критичні заяви Д. Трампа про неефективну політику Т. Мей.

61 Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021)

62 Skripal case: US slaps new sanctions on Russia

3.2 Політика Д. Трампа стосовно РФ як приклад неореалізму в сучасних міжнародних відносинах

Для того, щоб розглядати політику Д. Трампа як неореалістську політику, необхідно визначитися з поняттям самого реалізму. Теорія неореалізму або структурного реалізму складається з наступних положень:

- держави — раціональні актори, що прагнуть збільшити власні вигоди/переваги та зменшити програди; і, навпаки, зменшити або анулювати вигоди держав-суперниць;
- баланс сил — основний закон міжнародних відносин;
- основна мета держав — підвищення шансів на виживання;
- анархія — основний атрибут міжнародної системи;
- структура міжнародної системи є основним чинником, що визначає зовнішньополітичну діяльність держави
- держави сприймають один одного завжди як потенційну загрозу.⁶³

Анархічна система, недовіра між державами, сприйняття міждержавних відносин як гри з нульовою сумою призводять до дилеми безпеки — ситуації, при якій держави не довіряють одна одній і, незважаючи на небажання вступати в конфлікт, постійно нарощують сили і тим самим збільшують напругу у двосторонніх відносинах.

Політику Д. Трампа по відношенню до Росії можна вважати прикладом неореалізму, але з деякими зауваженнями. У Національній стратегії безпеки США 2017 року Росія згадується разом з КНР, КНД та Іраном як одна з ревізіоністських держав, що збирається змінити міжнародний порядок та зашкодити інтересам США. По-перше Росія прагне відновити великодержавний статус та закріпити регіональний вплив на пострадянському просторі, зокрема за допомогою агресивних дій проти України та Грузії. По-друге, Росія

63 Капітоненко М. Теорія міжнародних відносин

намагається послабити союз США з країнами-членами НАТО та ЄС. По-третє, вона активно мілітаризується та ставить під загрозу міжнародну стабільність. По-четверте, РФ використовує асиметричні стратегії — кібератаки, дезінформаційні кампанії — для дискредитації західних держав та втручання в їхні внутрішні справи. Водночас США наголосили в стратегії, що їхня оборонна програма не повинна підривати стратегічну стабільність та довгострокові стратегічні відносини з Росією.⁶⁴

Почнемо аналіз політики Д. Трампа з питання стратегічних озброєнь. У лютому 2018 року Міністерство оборони США опублікувало Огляд ядерної позиції (Nuclear Posture Review), ключовий документ про ядерну політику країни. Відповідно до положень документу, США продовжують скорочувати ядерний арсенал, однак Росія рухається у зворотному напрямі та розробляє нові типи озброєння.

Ядерна зброя залишилась інструментом США для стримування агресії як ядерної, так і неядерної держави. Також автори документа вказали, що США будуть розвивати тактичне ядерне озброєння для стримування РФ, яка розробляє схожі технології. Для того, щоб забезпечити ефективне стримування суперників та підтримку союзників, США ніколи офіційно не приймали політику невикористання ядерної зброї першими. Новий огляд 2018 року не змінив цю принципову позицію.⁶⁵

Також постало питання продовження або оновлення договору СНО-3, оскільки термін його дії спливав 4 лютого 2021 року. Адміністрація Трампа відтягувала продовження договору, оскільки вважала положення договору не вигідними для США. У першій телефонній розмові з В. Путіним 28 січня 2017 року Д. Трамп назвав СНО-3 «поганою угодою, укладеною адміністрації Обами».⁶⁶ Незважаючи на критичні зауваження, США продовжили

64 National Security Strategy of the United States of America

65 Nuclear Posture Review. Office of the Secretary of Defense

66 New START Treaty. The Nuclear Threat Initiative

підтримувати діалог із Росією в цьому напрямку: протягом 2017-2018 років відбулися чотири засідання двосторонньої консультативної комісії в Женеві для обговорення імплементації СНО-3. У липні 2018 року В. Путін підтримав ідею продовження СНО-3, тоді США не надали однозначної згоди на це. У 2019-2020 роках Конгрес США рекомендував президенту продовжити договір, якщо Росія не порушує його положення або якщо немає проекту нового, більш всеосяжного та прогресивного договору про ядерне роззброєння.⁶⁶

Не заявляючи відкрито про бажання продовжити договір, у червні 2020 року США розпочали переговори з РФ у Женеві щодо майбутнього СНО-3. Адміністрація Д. Трампа намагалася залучити Китай до режиму контролю озброєнь, оскільки арсенал КНР, третій за величиною у світі, не регулюється жодними двосторонніми чи багатосторонніми договорами. Проте Китай проігнорував запрошення на російсько-американські переговори. Нарешті, у жовтні 2020 року США погодилися продовжити СНО-3 лише на один рік та тимчасово «заморозити» ядерні арсенали обох держав. Росія була зацікавлена в довгостроковому продовженні, тому відмовилася від пропозиції. Переговори щодо СНО-3 завершилися вже після президентства Трампа, у лютому 2021 року.⁶⁶

Наступним важливим документом для стратегічної стабільності був договір РСМД, підписаний між США та РФ ще в 1987 році. У 2017 році американська розвідка виявила, що в лютому 2017 року Росія таємно поставила на озброєння крилату ракету середньої дальності, тоді як будь-які ракети цієї категорії заборонені договором. НАТО підтримала США та оприлюднила у грудні 2017 року пресреліз, в якому йшлося про можливі порушення договору з боку Росії. Доповідь США 2018 року про дотримання контролю над озброєнням ще раз підтвердила російську ревізіоністську політику.

19 жовтня 2018 року США оголосили, що можуть розпочати вихід із договору РСМД через російські порушення вже в 2019 році. 4 грудня 2018 року США висунули ультиматум: у Росії є 60 днів на те, щоб припинити порушувати

положення РСМД. Тим часом Росія ігнорувала звинувачення та заперечувала свою причетність до порушень. 2 серпня 2019 року США офіційно вийшли з договору, Росія теж спочатку призупинила дію договору, а потім остаточно з нього вийшла. Таким чином, ракети середньої та малої дальності більше не регулюються Росією та США.⁶⁷

Ще одним суперечливим питанням у двосторонніх відносинах став Договір з відкритого неба, що дозволяв учасникам здійснювати польоти розвідувальних літаків над територією один одного задля встановлення довірливих відносин та моніторингу контролю над озброєнням. У 2017 році Росія та США обмінялися звинуваченням в порушеннях договору та встановлювали один одному обмеження в польотах: Росія обмежили дозволені польоти США над Калінінградською областю, а США обмежили доступ до зон на Алясці та Гаваях. Адміністрація Трампа вже в 2019 році розглядала можливість виходу з договору через можливі порушення російської сторони. Офіційно США заявили про вихід 22 травня 2020 року. Після 22 листопада 2020 року США перестали бути учасником договору. Росія у відповідь оголосила про початок процедури виходу в січні 2021 року.⁶⁸

Стимування російського впливу не обмежувалося договорами про стратегічне озброєння або про заходи довіри. Зокрема, у грудні 2019 року США наклали санкції на будівництво «Північного потоку-2» в Європі, тим самим обмежуючи силу Росії на європейському континенті.⁶⁹ Залишалися в силі санкції, пов'язані з агресією Росії проти України, а також у 2017 році були накладені нові антиросійські санкції через продовження агресії в Україні, війну в Сирії та втручання Росії в американські вибори.⁷⁰

67 INF Treaty. The Nuclear Threat Initiative

68 Treaty on Open Skies. The Nuclear Threat Initiative

69 U.S. imposes sanctions on Russian vessel involved with Nord Stream 2 pipeline

70 Countering America's Adversaries Through Sanctions Act FAQs. Homeland Security

Напруженість американсько-російських відносин була також пов'язана з Іраном, Сирією, Україною. Д. Трамп неодноразово закликав Росію припинити підтримувати ворожі для США режими в Ірані та Сирії.⁷¹ Щодо України, представники США заявляли, що ніколи не визнають окупацію Криму, а зняття санкцій з Росії неможливе без припинення її агресії в Криму та на Донбасі.⁷²

Проте не у всіх питаннях з Росією Д. Трамп виступав неореалістом. Просування демократії та прав людини не були найсильнішою стороною зовнішньої політики президентської адміністрації, тому Д. Трамп відносно нейтрально ставився до російської авторитарної політики. Д. Трамп уникав критики Росії щодо її втручання в президентські вибори США 2016 року, незважаючи на дані американської розвідки.⁷³ Відмова від критики Росії можна пояснити і внутрішньополітичними причинами — президент не бажав ставити під сумнів прозорість виборів, на яких він здобув перемогу.

Під час самітів G7 президент кілька разів відстоював ідею повернення Росії до формату G7, аргументуючи це необхідністю вирішення глобальних проблем.⁷⁴ З одного боку, Д. Трамп мав рацію, що для вирішення стратегічних питань великі держави змушені будуть вести діалог із Росією. З іншого ж боку, на тлі втручання Росії у внутрішні справи США, Великої Британії, агресії в Україні, підтримці режимів у Сирії, Ірані, цей крок міг бути інструментом для посилення російської позиції.

Останнім суперечливим кроком щодо Росії стало ігнорування адміністрацією Трампа доповідей розвідки 2020 року про те, що російські спецслужби платили бойовикам, пов'язаним із Талібаном, за вбивство сил коаліції країн НАТО в Афганістані.⁷⁵

71 Trump calls on Putin to distance Russia from Syria and Iran

72 Ukraine - biggest obstacle to normal Russia ties, says Tillerson

73 Shapiro J. A contest of extremes: Biden's and Trump's opposing positions on Russia

74 G7 leaders reject Russia's return after Trump summit invite

75 Russia Secretly Offered Afghan Militants Bounties to Kill U.S. Troops, Intelligence Says

Зовнішньополітичну позицію Д. Трампа стосовно Росії можна назвати суперечливою. Д. Трамп займав неореалістську позицію, стримуючи Росію в питаннях стратегічних озброєнь, міжнародних конфліктах (Україна, Сирія), санкційної політики. Зокрема, це проявилось в тому, що США відтермінували продовження СНО-3 через різні погляди з Росією щодо майбутнього договору, або в тому, що США відкрито вказували на порушення Росією договору РСМД та Договору з відкритого неба. Проте президентська адміністрація ігнорувала питання демократії, прав людини, втручання Росії у вибори США та ворожі дії РФ на Близькому Сході.

3.3 Погіршення відносин США з ЄС та з країнами-членами НАТО в Європі

Відносини адміністрації Д. Трампа з країнами-членами ЄС, НАТО можна охарактеризувати як кризу солідарності, єдності західної цивілізації. Зовнішньополітичні дії Д. Трампа часто суперечили єдиній позиції ЄС або НАТО та призводили до послаблення американського лідерства у світі.

Політику Д. Трампа розглядають як часткове повернення до Джефферсонської традиції, тобто доктрини ізоляціонізму. Д. Трамп прагнув вийти з тих договорів, політичних або економічних домовленостей, які, на його думку, перешкоджали реалізації національних інтересів США. Лідерство США у відносинах з ЄС, НАТО в концепції Трампа — це взаємовигідні домовленості, а не односторонні поступки з боку США.⁷⁶ І хоча в короткостроковій перспективі політика Д. Трампа сприяла посиленню економіки США, у довгостроковій перспективі це призвело до послаблення ролі Америки як лідера в економічній, політичній, безпековій, гуманітарній сферах.

Однією з перших подій, яка призвела до кризи у відносинах, був вже згаданий у розділі 3.1 указ президента Д. Трампа про обмеження в'їзду

76 Clarke, M., & Ricketts, A. (2017). Donald Trump and American foreign policy: The return of the Jacksonian tradition

громадян із низки мусульманських країн. Франція, Німеччина, лідери Європейського Союзу, виступили з критикою позиції США.⁷⁷ Критика була пов'язана не тільки з правами людини, зокрема правами біженців. Європейські країни як стратегічні партнери та союзники США вважали, що будь-які дії, які можуть вплинути на інтереси інших партнерів, повинні узгоджуватися заздалегідь. Схожа ситуація склалася в грудні 2017 року, коли Д. Трамп офіційно визнав Єрусалим столицею Ізраїлю та наказав перенести посольство США в це місто.⁷⁸ Інший приклад — березень 2020 року під час пандемії COVID-19. Через епідемічну ситуацію Д. Трамп в односторонньому порядку наклав обмеження на в'їзд громадян із 26 європейських держав Шенгенської зони. ЄС знову висловив занепокоєння, що США не узгоджувало це питання з європейськими колегами.⁷⁹

Друге ключове питання у відносинах з Європою — фінансування оборони країн-членів НАТО. У своїй промові під час Брюссельського саміту НАТО 2017 року Д. Трамп зазначив головні виклики сучасності: тероризм, неконтрольована міграція, російська ревізіоністська політика та безпека НАТО в Середземноморському регіоні. Для ефективної протидії загрозам і викликам всі країни НАТО, за словами президента, мають робити достатні внески в оборонний бюджет. Тоді як 23 із 28 тодішніх членів НАТО не дотримувалися рекомендованої норми витрат на оборону (2% від ВВП), прийнятої НАТО ще в 2006 році. Д. Трамп назвав таке положення несправедливим, оскільки американські платники податків фактично оплачують європейську безпеку. Ба більше, він додав, що і 2% від ВВП уже недостатньо для модернізації збройних сил.⁸⁰

Вимоги США були враховані в НАТО лише частково. У 2019 році генеральний секретар НАТО оголосив, що станом на листопад 2019 року 9

77 France and Germany united in criticism of Trump's immigration ban

78 Statement by Former President Trump on Jerusalem. U.S. Mission Israel

79 Coronavirus: EU condemns Trump travel ban on 26 European countries

80 Remarks by President Trump at NATO. U.S. Embassy & Consulates in Russia

членів НАТО дотримувалися рекомендації в 2% ВВП, а більшість союзників альянсу планують досягти цієї мети до 2024 року.⁸¹ Під час пресконференції з Д. Трампом генеральний секретар НАТО повідомив, що лідерство США сприяло кращому фінансуванню оборонної сфери.⁸² У 2016-2019 роках Канада та країни Європи збільшили свої сумарні внески в оборону на \$130 млрд. У 2021 році ситуація суттєво не змінилася — наразі лише 10 країн-членів НАТО (Греція, США, Кіпр, Велика Британія, Естонія, Латвія, Польща, Литва, Румунія, Франція) фінансують оборону на рівні 2% від ВВП або більше.⁶¹

Політика Д. Трампа по відношенню до НАТО відстоювала як інтереси НАТО загалом, так і окремо США. Збільшення витрат на оборону — пріоритетне питання для євроатлантичної безпеки. У свою чергу, рівноправний розподіл витрат на оборону теж є важливим елементом для формування західної солідарності. Однак грає значну роль форма, в якій США передали ідею про необхідність збільшення витрат, — фактично Д. Трамп звинуватив європейських союзників у тому, що вони зловживають американською підтримкою.

Третім важливим питанням стала Паризька кліматична угода. Якщо ЄС розглядав угоду як елемент стратегії сталого розвитку, то Д. Трамп вважав, що ці домовленості протирічать економічним інтересам США.

Під час саміту G7 у травні 2017 року США не приєдналися до декларації, в якій йшлося про підтримку зобов'язань за Паризької кліматичною угодою. А вже 1 липня того ж року Д. Трамп оголосив про наміри вийти з угоди, оскільки вона обмежує суверенітет США та шкодить їхнім інтересам.⁸³ США дотримувалися офіційної процедури виходу з договору, тому перестали бути його стороною лише 4 листопада 2020 року. Утім, до в 2017-2020 роках США де-факто перестали дотримуватися її положень. Д. Трамп пояснював відмову

81 NATO Secretary General announces increased defence spending by Allies

82 Press point by NATO Secretary General Jens Stoltenberg and US President Donald Trump

83 Trump's Foreign Policy Moments. Council of Foreign Relations

від угоди внутрішньополітичними причинами: за підрахунками президентської адміністрації, імплементація Паризької угоди призвело би до знищення 2,7 млн робочих місць у США до 2025 року.⁷⁶ Президент не заперечував існування екологічних проблем, але у своїй стратегії ставив економічні проблеми на перше місце, захист довкілля не був центральним елементом стратегії його адміністрації.

Економіка США відповідає за 15% обсягу всіх викидів парникових газів на планеті. Це друге місце у світі за кількістю викидів після Китаю.⁸⁴ Саме тому вихід США з угоди негативно вплинув не тільки на євроатлантичну єдність, але й на міжнародну екологічну безпеку. Західним союзникам не вдалося переконати Д. Трампа у необхідності повернення до кліматичних домовленостей.

Іншою угодою, з якою вийшли США, стала Іранська угода 2015 року. 8 травня 2018 року Д. Трамп заявив, що США почнуть процедуру виходу з угоди. Сам всеосяжний план по Ірану він назвав односторонньою угодою, яка не сприятиме миру, а, навпаки, тільки посилить Іран. На думку адміністрації Трампа, Іран у рамках цієї угоди робив занадто мало поступок в обмін на значні економічні поступки Заходу. Водночас Іран продовжує збагачувати уран та розробляти балістичні ракети. Замість економічного розвитку Іран використовує ресурси для дестабілізації ситуації на Близькому Сході (у Сирії, Ємені, Лівані) та спонсорування тероризму.

США залишалися відкритими до пропозицій щодо нової угоди з гарантіями, що Іран припинить будь-які розробки, пов'язані з ядерною програмою та створенням балістичних ракет, припинить фінансування тероризму та авторитарних режимів. Президент також наказав відновити

84 Global Greenhouse Gas Emissions Data. US EPA

санкції проти Ірану, зокрема проти енергетичної, нафтохімічної, фінансової галузей.⁸⁵

Країни ЄС розкритикували рішення США та підтвердили свої наміри щодо збереження Іранської угоди, якщо Іран не порушує її положення.⁸⁶ Європейський Союз був змушений створити окремий механізм для уникнення санкцій США при торгівлі з Іраном.⁸⁷ Таким чином, виник ще один зовнішньополітичний напрям, з якого у США та ЄС не було єдиної позиції.

Погіршенню відносин між ЄС та США також сприяла торговельна війна, розпочата Д. Трампом у 2018 році. Накладаючи тарифи на європейську сталь (25%) та алюміній (10%), президент стверджував про загрозу національній безпеці з боку європейських виробників. ЄС у відповідь наклав тарифи на американські продукти харчування, окремі товари текстильної та машинобудівної промисловості.⁸⁸ Протекціоністські заходи США залишилися чинним до кінця терміну Д. Трампа. Початок торговельної війни з союзниками порушив принципи зовнішньої політики кінця XX – початку XXI ст. По-перше, США в останні десятиліття були головною державою, яка відстоювала ідеї глобалізації та вільної торгівлі між усіма акторами. По-друге, Європа була пріоритетним регіоном для реалізації інтересів США після завершення Другої світової війни.

Зовнішня політика Д. Трампа стосовно ЄС та НАТО призвела до значного погіршення відносин між союзниками. У політичній сфері США часто не узгоджували фундаментальні питання зовнішньої політики зі своїми стратегічними партнерами та ігнорували домовленості, укладені попередньою адміністрацією (Іранська угода, Паризька кліматична угода). В економічній сфері адміністрація Д. Трампа розпочала торговельну війну з Європою, тим

85 President Trump Says the Iran Deal is Defective at Its Core. A New One Will Require Real Commitments

86 Declaration by the High Representative on behalf of the EU following US President Trump's announcement on the Iran nuclear deal (JCPOA). European External Action Service

87 EU to start Iran sanctions blocking law process on Friday

88 Pandey A. EU-US ties: Undoing Donald Trump's trade war

самим загрожуючи міжнародній економічній безпеці. У безпековій сфері США наполягали на тому, щоб країни-члени НАТО збільшили свої витрати на оборону до 2% ВВП і не зловживали американською підтримкою. Таким чином, усі елементи глобального лідерства США опинилися під загрозою.

3.4 Зміна політики США в Центрально-Східній Європі

У Центрально-Східній Європі, як і в розділі 2.5 про політику Б. Обами, ми розглянемо відносини США з Україною, Туреччиною, країнами Західних Балкан. Також у східноєвропейському напрямку політики США слід розглянути відносини з Білоруссю.

Підтримка України з боку США з 2017 року по середину 2019 року була послідовною та системною. Не тільки президентська адміністрація, але й обидві партії в Конгресі підтримували Україну та її боротьбу з російською агресією. Посилення підтримки помітно навіть на прикладі мовних зворотів. Замість «українського конфлікту» адміністрація Д. Трампа використовувала поняття «російська агресія» та «окупація». Замість «територій, непідконтрольних уряду» — «територія, контрольована Росією». Проросійських сепаратистів адміністрація називала «проросійськими силам». Крім того, США відкрито закликали Росію вивести війська з Донбасу та припинити підтримку квазі-республік. Зміна в риториці допомогла підкреслити відповідальність Росії за початок війну, підтримали спільну європейську позицію щодо російської окупацію та сприяла продовженню антиросійських санкцій.⁸⁹

Адміністрація Трампа координувала політику по відношенню до України з країнами ЄС та Канадою. Україна — одне з небагатьох питань, з яких Європа та Америка зберігали єдину позицію. Одним із прикладів підтримки України є зняття заборони на продаж летальної зброї: у період адміністрації Д.

89 Volker K. How Ukraine Vanished in the Fog of Impeachment

Трампа Україна отримала протитанкові ракети «Javelin», катери берегової охорони та антиснайперські системи.⁸⁹

25 липня 2018 року Держдепартамент США оприлюднив Кримську декларації, де ще раз чітко зазначив, що США ніколи не визнають анексію Криму.⁹⁰ Щодо Донбасу, США, незважаючи на очевидні недоліки Мінських угод, визнавали, що цей документ наразі є єдиним інструментом врегулювання російсько-українського конфлікту. США послідовно наполягали на тому, щоб Росія виконувала домовленості та поважала територіальну цілісність України.

Однак у 2019 році відбулося погіршення американсько-українських відносин, передусім через внутрішньополітичні причини. Д. Трамп був зацікавлений у дискредитації свого політичного суперника Дж. Байдена. Саме тому під час дипломатичних контактів з представниками України, зокрема у липні 2019 року в розмові з президентом В. Зеленським, він неодноразово висловлював бажання, щоб Україна перевірила, чи був залучений Дж. Байден та його син, Х. Байден, до корупційної діяльності в Україні. Крім того, Д. Трампа запитував, чи пов'язана Україна з американською компанією CrowdStrike, яка нібито була причетна до фальсифікації доказів російського втручання в американські президентські вибори 2016 року. Насправді ж теорія про причетність CrowdStrike до фальсифікацій — це відома теорія змови серед тих, хто заперечує роль РФ у виборах 2016 року.⁹¹

Таким чином, Д. Трамп планував використати відносини з Україною для вирішення двох внутрішньополітичних завдань. По-перше, дискредитувати майбутнього опонента на президентських виборах, Дж. Байдена. По-друге, знайти докази непричетності Росії до втручання в американські президентські вибори 2016 року. В обмін на інформацію Д. Трамп пропонував Україні розблокувати надання безпекової допомоги в розмірі \$400 млн. Утім, у вересні

90 Pompeo M. R. Crimea Declaration. United States Department of State

91 Pifer S. The dueling US foreign policy approaches to Ukraine pose a risk for Kyiv

2019 року Конгрес США почав розслідування щодо можливих неправомірних дій Трампа по відношенню до України, тому президенту не вдалося скористатися українською ситуацією для посилення власних позицій всередині США.⁹²

Туреччина залишалася для США важливим безпековим партнером як для зміцнення НАТО, та і для боротьби з тероризмом на Близькому Сході. Утім, відносини між союзниками скоріше погіршилися, ніж покращилися під час президентства Д. Трампа. По-перше, у 2018 році США наклали санкції проти турецьких високопосадовців через затримання Ендрю Бренсона, американського пастора, якого підозрювали в причетності до спроби державного перевороту в Туреччині в 2016 році. Крім того, Д. Трамп наклав додаткові тарифи на турецьку сталь та алюміній.⁹³ «США обмінюють стратегічного партнера НАТО на пастора», — так прокоментував ситуацію Р. Ердоган. У відповідь Туреччина не тільки ввела торговельні тарифи на американські тарифи, але й ще обмежила діяльність американських компаній у технологічній сфері (Facebook, Google тощо).⁹⁴ Незважаючи на звільнення американського громадянина в 2018 році, економічні відносини між країнами залишилися напруженими впродовж усього терміну Д. Трампа.

По-друге, США виступили різко проти рішення Туреччини купити російські зенітно-ракетні системи С-400, оскільки цей контракт протирічив оборонній співпраці в рамках НАТО. Через це США в 2019 році відмовилися постачати винищувачі F-35. Наприкінці 2020 року Конгрес США схвалив накладення санкцій на Туреччини через закупівлю російського озброєння. Д. Трамп обіцяв Р. Ердогану ветувати санкції, проте він не встиг цього зробити до завершення президентських повноважень.

92 92. Nancy Pelosi Announces Formal Impeachment Inquiry of Trump.

93 Trump doubles metal tariffs on Turkey as lira falls by 20%.

94 U.S.-Turkey Trade Relations. Congressional Research Service

Третій чинник погіршення відносин був пов'язаний не з президентом США, а з рішенням Конгресу. Так, у 2019 році Конгрес США офіційно визнав вірменський геноцид, тоді як Туреччина традиційно заперечує цей історичний факт. Д. Трамп заявив, що не підтримує позицію Конгресу, однак це не змогло вирішити дипломатичний скандал.⁹⁵

Безумовним успіхом дипломатії адміністрації Д. Трамп було посередництво у відносинах між Косово та Сербією. 4 жовтня 2019 року президент призначив спеціального представника президента США для проведення мирних переговорів між балканськими республіками.⁹⁶ Після кількох місяців посередництва в січні 2020 року Косово та Сербія погодились відновити авіасполучення, яке перервалося ще в період розпаду Югославії.⁹⁷

Наступним кроком президентської адміністрації стало посередництво для відновлення економічних відносин між країнами. У вересні 2020 року у Вашингтоні президент Сербії та прем'єр-міністр Косово підписали угоду про нормалізацію економічних відносин («Вашингтонська угода»). Зокрема, угода передбачала відновлення дорожнього та залізничного сполучення, нормалізацію торгівлі. Відновився й політичний діалог. Сербія зобов'язалася протягом року не закликати інші держави не визнавати незалежність Косово. У свою чергу, Косово погодилося не подавати заявки на членство у міжнародних організація впродовж цього періоду.

Американський інтерес полягав в тому, що Косово та Сербія почали співпрацювати з Експортно-імпортним банком США та Американською корпорацією фінансування розвитку заради відновлення сполучення та фінансування інфраструктурних проєктів. У політичній сфері Сербія зобов'язалася перемістити своє посольство в Ізраїлі до Єрусалиму, який

95 S.Res.150 - A resolution expressing the sense of the Senate that it is the policy of the United States to commemorate the Armenian Genocide through official recognition and remembrance

96 Trump names Ric Grenell his special envoy for Serbia and Kosovo. POLITICO

97 Serbia-Kosovo Flights to Resume Under U.S.-Brokered Deal

визнаний США столицею Ізраїлю. А Косово повинне було за угодою визнати незалежність Ізраїлю в обмін на ізраїльське визнання суверенітету Косово⁹⁸.

Отже, при адміністрації Д. Трампа США продовжили розвивати відносини з Україною, Туреччиною, Західними Балканами. США послідовно підтримували територіальну цілісність України та виступали проти російської агресії. Прикладом американської підтримки можна вважати зняття заборони на постачання Україні летальної зброї. Невдовзі після цього Україна отримала зброю від США. Проте американсько-українські відносини погіршилися на тлі дипломатичного скандалу в 2019 році, коли президент Д. Трамп намагався за допомогою України вирішити низку внутрішньополітичних питань.

Діалог із Туреччиною погіршився у порівнянні з турецько-американськими відносинами періоду Б. Обама. США та Туреччина розпочали торговельну війну та наклали один на одного санкції через питання, пов'язані з правами людини та співробітництвом Туреччини з Росією.

На Західних Балканах США виступили в ролі посередника. Завдяки зусиллям президентської адміністрації Косово та Сербія відновили транспортне сполучення та нормалізували економічні відносини, тим самим знижуючи напругу в Центрально-Східній Європі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Зовнішня політика адміністрації Трампа була контраверсійною, однак попри низку питань та невирішених проблем, президентство Трампа було орієнтоване на відновлення лідерства США. Трампу не вдалось зберегти тісні відносини з Великою Британією через ряд протиріч, однак співпраця у сфері безпеки залишалась пріоритетом. Аналогічно і з відносинами з ЄС та НАТО, які суттєво

98 Muharremi R. The "Washington Agreement" Between Kosovo and Serbia

погіршились за президентства Трампа. Елементи глобального лідерства США частково опинились під загрозою.

Щодо Росії Дональд Трамп чітко дотримувався неореалістської позиції. У низці питань адміністрація Трампа ігнорувала дії Росії, тоді як у принципових сферах, наприклад, стратегічні озброєння чи санкції проти РФ, США протистояли Росії.

У той же час, відносини США з Україною та країнами Західних Балкан активно розвивались. А з Туреччиною співпраця навпаки погіршилась.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави стверджувати: зовнішня політика двох адміністрацій Барака Обами та адміністрації Дональда Трампа суттєво відрізняється підходами, стратегією та пріоритетами. Однак, обидва президенти намагались вирішити проблему кризи американського лідерства, незважаючи на те, що шляхи досягнення результатів були різними.

Варто зауважити, що повноваження американського президента, згідно з конституцією США, у зовнішній політиці значно ширші, ніж його повноваження у політиці внутрішній. Так, Президент є головнокомандуючим збройними силами та вирішує питання ведення війни чи введення військ, а також має повноваження проводити зустрічі та переговори з лідерами інших держав, виступати від імені всього народу та укладати договори, але за умови якщо їх затвердить Сенат. Крім того, президент призначає дипломатів вищого та нижчого рівня та працівників зовнішньої допомоги. При цьому майже усі його рішення контролюються Конгресом, що допомагає запобігти узурпації влади.

Еволюція зовнішньої політики США від Джефферсонської ери до набуття статусу світового гегемона стала можливою завдяки зміні доктрини ЗП. До Першої світової війни головним принципом у зовнішньополітичній діяльності США був ізоляціонізм. Після закінчення війни США знову дотримувались цієї політики. А вже після завершення Другої світової війни Сполучені Штати активно нарожували своє глобальне лідерство. Утім, теперішній період можна охарактеризувати занепадом американського лідерства у світі.

Зовнішня політика адміністрації Обама слідувала тим самим принципам, які притаманні американській дипломатії загалом. Зокрема, йдеться про захист демократії та ліберальних цінностей, підтримку міжнародного «балансу сил» та відносно дружніх відносин з усіма державами. Одним із визначальних принципів зовнішньої політики США є також «особливі відносини» з країнами Європи, однак адміністрація Обама дещо понизила пріоритет цього напрямку зовнішньополітичної діяльності на користь тих, які, на їхню думку, становили більшу цінність для американських інтересів. Тоді як традиційно дружні відносини з європейськими державами просто підтримувались на уже існуючому рівні.

До визначальних напрямків зовнішньої політики США під час першого президентського терміну Барака Обама варто віднести, у першу чергу, американсько-російські відносини. Вони характеризувалися помітним покращенням взаємин на фоні сумнозвісних подій у Грузії 2008 року. Так, по-перше, йдеться про дозвіл російських властей американським повітряним військам перетинати авіаційний простір РФ для доставки вантажів до Афганістану, а також про відмову американців від ідеї будівництва системи протиракетної оборони у Східній Європі. Особливе значення на цьому напрямку має підписання договору СНО-3 про скорочення наступальних стратегічних озброєнь. Варто згадати і про узгодження позицій США та РФ щодо іранської проблеми. Однак потепління відносин пішло на спад із черговою ротацією російських лідерів на керівних посадах та поверненням Путіна на пост

президента, а також у зв'язку із гучними порушеннями прав людини в Росії, що, як уже зазначалося, суперечить одним із головних принципів зовнішньої політики США. На другий термін президенства Обама припадає і початок українсько-російського конфлікту та анексія Криму, після чого Сполучені Штати Америки виступили на підтримку територіальної цілісності та суверенітету України та ввели ряд санкцій проти РФ. Крім того, у грудні 2014 року Обама підписав «Акт на підтримку свободи України», що зафіксував позицію США щодо конфлікту. При цьому відкритої конфронтації з Росією США, природньо, уникали.

Політика адміністрації Трампа щодо США була дещо м'якшою і досить суперечливою, порівняно з позицією Обама. Дональд Трамп не зважав на числення порушення зі сторони Росії в питаннях демократії, прав людини, активність на Близькому Сході. Однак, у той же час, адміністрація Трампа працювала над стримуванням Росії щодо стратегічного озброєння, санкцій та подій в Україні та Сирії.

Адміністрації Обама залишались партнерами з ЄС у економічній та оборонній сфері, хоча пріоритети зовнішньої політики частково змінились і Європа не була єдиним центром ЗП США. Крім того, Сполучені Штати працювали над збереженням відносин з Великою Британією попри низку протиріч у політиці. Натомість, під час президенства Трампа відносини США та Великої Британії погіршились. Пріоритетом залишались безпекові питання, але вихід Британії з ЄС та необхідність підписання торговельної угоди ускладнювала співпрацю. Розбіжності щодо важливих питань світової політики, наприклад, змін клімату чи ядерної проблеми Ірану, також погіршували відносини. Співпраця США з ЄС під час президентства Трампа також погіршилась, у порівнянні з відносинами під час адміністрацій Обама.

Таким чином, зовнішня політика адміністрації Обама протягом двох його термінів характеризувалася бурхливими подіями у світовій політиці, що вимагало від американського керівництва швидкої реакції та цілісної позиції.

Що, однак, не завжди Обамі вдавалося реалізувати. Його зовнішньополітичні рішення на деяких напрямках ішли в розріз із заявленими принципами американської дипломатії, однак завжди однозначно вкладалися у призму національних інтересів США. Зовнішня політика Барака Обами і досі викликає багато суперечок, однак вона беззаперечно сприяла підтриманню, а то й покращенню, відносин США з багатьма країнами та іміджу Сполучених Штатів у світі загалом.

Політика Трампа була також дещо контраверсійною, однак і Дональд Трамп діяв на користь інтересів США. Інші підходи до зовнішньої політики, неореалістська позиція Трампа та ігнорування низки ключових проблем на користь інтересів США визначають його президентство. Утім, не можна стверджувати, що Трамп працював не на користь зростання впливу США у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безруков А.Э. Механизм принятия внешнеполитических решений в США: между национальным и частным интересом. Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-prinyatiya-vneshnepoliticheskikh-resheniy-v-ssha-mezhdu-natsionalnym-i-chastnym-interesom>
2. Трофименко Генрих Александрович, Подлесный Павел Терентьевич. Механизм формирования внешней политики США. Наука, 1986. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books/about/Механизм_формирования.html?id=OAp3AAAAMAAJ&redir_esc=y
3. Perkins, Dexter. Fundamental Principles of American Foreign Policy. Public Policy in a World at War, 1941. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.jstor.org/stable/1023233?read-now=1&seq=1#metadata_info_tab_contents

4. Presidents. The White House. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/about-the-white-house/presidents/>
5. Richard N. Haass. Defining U.S. Foreign Policy in a Post-Post-Cold War World, April 22, 2002. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://2001-2009.state.gov/s/p/rem/9632.htm>
6. Печатнов В. О., Маныкин А.С. История внешней политики США. — М.: Международные отношения, 2012. — 672 с.
7. Cox M., Stokes D. US Foreign policy. Second edition. Oxford University Press, New York, 2012.
8. Monroe Doctrine, 1823. Milestones: 1801–1829. Office of the Historian. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://history.state.gov/milestones/1801-1829/monroe>
9. A Brief History of Land Transfers Between American Indians and the United States Government. Clark Historical Library, Central Michigan University. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.cmich.edu/library/clarke/ResearchResources/Native_American_Material/Treaty_Rights/Pages/New-Section---The-Land.aspx
10. The fourteen points. Woodrow Wilson and the U.S. Rejection of the Treaty of Versailles. The National WWI Museum and Memorial. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.theworldwar.org/learn/peace/fourteen-points>
11. McCormick J. M. American foreign policy & process. First edition. Cengage Learning, Wadsworth, 2010.
12. The Iraq War. Council on Foreign Relations. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cfr.org/timeline/iraq-war>
13. Надточева Елена Сергеевна, Чудинов Анатолий Прокопьевич, Шустрова Елизавета Владимировна. Барак Обама в американской и российской политической графике. Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Лингвистика, 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/barak-obama-v-amerikanskoy-i-rossiyskoy-politicheskoy-grafike>

- 14.Гвоздев Николас. Политика Обамы в отношении России: причины ее неудачи и уроки для следующего президента. Гефтер, 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gefter.ru/archive/19931>
- 15.U.S.-Russia Relations: “Reset” Fact Sheet. The White House. Office of the Press Secretary. June 24, 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/us-russia-relations-reset-fact-sheet>
- 16.Steven Pifer. US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze? OSCE Yearbook 2014, Baden-Baden 2015, pp. 111-123. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/14/Pifer-en_S.pdf
- 17.Michael Crowley. Obama's Ukraine policy in shambles. 02/29/2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.politico.com/story/2016/02/obama-ukraine-russia-putin-219783>
- 18.Guardian (2008), “America’s Historic Verdict”, Guardian, November 5, p. 1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.theguardian.com/theguardian/cartoon/2008/nov/05/uselections2008-georgebush>
- 19.Independent (2008), “A New America”, Independent on Sunday, November 9, pp. 17-31. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/yes-you-can-wishlist-for-a-new-america-1003962.html>
- 20.Wintour, Patrick (2008), “Brown’s Foreign Policy Agenda for Obama”, Guardian, November 11, p. 2.
- 21.Martin, Iain (2008), “Barack Obama Victory Allows Britain to Love US Again”, Telegraph, November 5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barackobama/3387760/Barack-Obama-victory-allows- Britain-to-love-US-again.html>
- 22.BBC (2008), “Obama Calls for Strong UK Links, BBC, July 26. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/7526544.stm>

23. Tisdall, Simon (2009), "Obama is everyone's pal – not just Britain's", *Guardian*, January 22, p. 10.
24. Aaron Winter (2012), 'Race, Empire and the British-American "Special Relationship" in the Obama Era'. *Obama, U.S. Politics, and Transatlantic Relations: Change or Continuity?*, ed. G. Scott-Smith. Brussels: PIE Peter Lang, 2012, pp. 229-246.
25. BBC (2011), "Obama's speech to UK Parliament, in full, with analysis", BBC, May 25. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-13549927>
26. Macintyre, James Macintyre (2008), "Cameron's a Lightweight", *New Statesman*, December 4. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.newstatesman.com/print/200812040015>
27. Associated Press (2010), "Rand Paul: Obama BP Criticism 'un-American'", *msnbc.com*, May 21. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.msnbc.msn.com/id/37273085/ns/politics-decision_2010/
28. John Dumbrell. David Cameron, Barack Obama and The US-UK 'Special Relationship'. March 14th, 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/special-relationship-dumbrell/>
29. "Barack Obama must side with Britain over the Falklands". *The Daily Telegraph*. London. February 24, 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://web.archive.org/web/20100227054944/http://blogs.telegraph.co.uk/news/nilegardiner/100027226/barack-obama-must-side-with-britain-over-the-falklands/>
30. Russell, Benjamin "Special relationship is safe... 'US has no better partner than UK', says John Kerry". 9 September 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.express.co.uk/news/world/428072/Special-relationship-is-safe-US-has-no-better-partner-than-UK-says-John-Kerry>
31. Julie Hirschfeld Davis and Mark Landler Obama Says 'Special Relationship' With Britain Will Endure. *The New York Times*. June 24, 2016. [Электронный

- ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2016/06/25/world/brexit-obama.html>
32. Marta Rzepecka. President Barack Obama's Policy Choices in NATO Rhetoric. University of Rzeszow, Poland. Political Preferences 2019, vol. 25: 21-36. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.mhp-4a917bdf-6fe8-4a4a-9794-d26d22bb9e9e/c/2._Rzepecka.pdf
33. What's Obama's European legacy? POLITICO. April 21, 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.politico.eu/article/what-will-define-barack-obamas-european-legacy-eu-us/>
34. Eugen Tomiuc. Obama Calls For EU Unity, More Collective Defense Spending. April 25, 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rferl.org/a/obama-european-unity-nato-defense-russia-sanctions/27695322.html>
35. Bouchet N. Barack Obama's Democracy Promotion at the Midterm//The International Journal of Human Rights 15, No4(2011). Pp. 579-580.
36. Rosemary Righter. NATO's 'Obama problem'. POLITICO. December 10, 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.politico.eu/article/natos-obama-problem/>
37. David Unger. The Foreign Policy Legacy of Barack Obama. The International Spectator, 2016. Vol. 51, no. 4, 1-16. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.iai.it/sites/default/files/unger.pdf>
38. Cheryl Pellerin . Obama: U.S. Commitment to European Security is Unwavering in Pivotal Time for NATO. July 10, 2016, DoD News. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/832567/obama-us-commitment-to-european-security-is-unwavering-in-pivotal-time-for-nato/>
39. "Obama Signs Into Law Bill Authorizing More Russia Sanctions," Voice of America, 18 December 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

- <https://www.voanews.com/a/obama-signs-into-law-bill-authorizing-russia-sanctions/2564924.html>
40. Josh Rogin, “Kerry Tells Lawmakers He’s for Arming Ukraine,” Bloomberg View, 9 February 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2015-02-09/kerry-tells-lawmakers-he-s-for-arming-ukraine>
 41. Vincent Morelli, “Ukraine: Current Issues and U.S. Policy,” Congressional Research Service, 27 October 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33460.pdf>
 42. “Joint Multinational Training Group – Ukraine,” Homepage of U.S. Army Europe. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.eur.army.mil/jmtg-u/
 43. “Ukraine – Complex Emergency Fact Sheet #3, Fiscal Year 2016,” USAID, 21 January 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-complex-emergency-fact-sheet-3-fiscal-year-fy-2016>
 44. Steve Holland and Jeff Mason, “Obama warns on Crimea, orders sanctions over Russian moves in Ukraine,” Reuters, 6 March 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-obama-idUSL1N0M30XQ20140306>
 45. Jim Acosta, “U.S., other powers kick Russia out of G8,” CNN Politics, 15 March 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edition.cnn.com/2014/03/24/politics/obama-europe-trip/index.html>
 46. “Third Wave of Sanctions Slams Russian Stocks,” The Moscow Times, 17 July 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.themoscowtimes.com/2014/07/17/third-wave-of-sanctions-slams-russian-stocks-a37409>
 47. Victoria Nuland, “Testimony on Ukraine,” Senate Foreign Relations Committee, 8 October 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ua.usembassy.gov/victoria-nulands-statement-senate-foreign-relations-committee-testimony-ukraine/>

48. Mark Landler. Obama's Support of Erdogan Is a Stark Reminder of Turkey's Value to U.S. The New York Times. July 20, 2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2016/07/21/world/europe/obama-erdogan-turkey-coup-attempt.html>
49. Michael Crowley. Did Obama get Erdogan wrong? POLITICO. 07/16/2016. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.politico.com/story/2016/07/obama-turkey-225659>
50. Leviev-Sawyer, Clive (February 28, 2009). "US promises to lobby for more countries to recognise Kosovo - reports". The Sofia Echo.
51. Chun, Kwang-Ho (2011). Kosovo: A New European Nation-State? Journal of International and Area Studies. 18 (1): 94. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://s-space.snu.ac.kr/bitstream/10371/96517/1/5.Kosovo-A-New-European-Nation-State_Kwang-ho-Chun.pdf
52. Wilson, G. K. . Brexit, Trump and the special relationship. The British Journal of Politics and International Relations, 19(3), 543–557, 2017.
53. Larres K. Brexit Diplomacy, Trump, and the UK's «Special Relationship» with the United States. Diplomata vol. 1, pp. 113-126. April 10, 2019. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://brill.com/view/journals/dipl/1/1/dipl.1.issue-1.xml?language=en>
54. [Protecting the Nation From Foreign Terrorist Entry Into the United States. A Presidential Document by the Executive Office of the President on 02/01/2017.](#) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.federalregister.gov/documents/2017/02/01/2017-02281/protecting-the-nation-from-foreign-terrorist-entry-into-the-united-states>
55. Wright T. How Trump undermined Theresa May. Brookings, June 1, 2019. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/06/01/how-trump-undermined-theresa-may/amp/>

56. Donald Trump wrong to share far-right videos – PM. BBC News. November 19, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-42172032>
57. Donald Trump attacks the UK's health service, and Britain hits back. CNN, February 6, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://edition.cnn.com/2018/02/05/politics/trump-nhs-healthcare-tweet/index.html>
58. Trump administration 'uniquely dysfunctional', says UK ambassador to U.S.: newspaper. Reuters, July 7, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/article/us-usa-britain-idUSKCN1U2081>
59. Boris and Donald: A very special relationship. POLITICO, December 12, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.politico.eu/article/boris-johnson-donald-trump-special-relationship/>
60. Quinn A. UK-US ‘special relationship’: the impact of the new presidency. UK in a Changing Europe, November 16, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukandeu.ac.uk/uk-us-special-relationship-the-impact-of-the-new-presidency/>
61. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021). Press Release, NATO, June 11, 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/210611-pr-2021-094-en.pdf
62. Skripal case: US slaps new sanctions on Russia. BBC News, August 2, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49210340>
63. Капітоненко М. Теорія міжнародних відносин. — Чернівці: Книги — XXI, 2019. — 272 с.
64. National Security Strategy of the United States of America, December 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
65. Nuclear Posture Review. Office of the Secretary of Defense, February 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>
66. New START Treaty. The Nuclear Threat Initiative. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/treaty-between-the-united-states-of-america-and-the-russian-federation-on-measures-for-the-further-reduction-and-limitation-of-strategic-offensive-arms/>
67. INF Treaty. The Nuclear Threat Initiative. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/treaty-between-the-united-states-of-america-and-the-union-of-soviet-socialist-republics-on-the-elimination-of-their-intermediate-range-and-shorter-range-missiles/>
68. Treaty on Open Skies. The Nuclear Threat Initiative. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nti.org/education-center/treaties-and-regimes/treaty-on-open-skies/>
69. U.S. imposes sanctions on Russian vessel involved with Nord Stream 2 pipeline. Reuters, January 19, 2021. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/us-usa-nordstream-sanctions-idUSKBN29O1XL>
70. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act FAQs. Homeland Security. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dhs.gov/news/2021/02/11/countering-america-s-adversaries-through-sanctions-act-faqs>
71. Trump calls on Putin to distance Russia from Syria and Iran. The Jerusalem Post, July 7, 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

- <https://www.jpost.com/american-politics/trump-calls-on-putin-to-distance-russia-from-syria-and-iran-498972>
72. Ukraine - biggest obstacle to normal Russia ties, says Tillerson. Reuters, December 7, 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-tillerson-idUSKBN1E118C>
73. Shapiro J. A contest of extremes: Biden's and Trump's opposing positions on Russia. European Council on Foreign Relations, May 14, 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ecfr.eu/article/commentary_a_contest_of_extremes_bidens_and_trumps_opposing_positions_on_ru/?amp
74. G7 leaders reject Russia's return after Trump summit invite. BBC News, June 2, 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52885178>
75. Russia Secretly Offered Afghan Militants Bounties to Kill U.S. Troops, Intelligence Says. The New York Times, June 26, 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2020/06/26/us/politics/russia-afghanistan-bounties.html>
76. Clarke, M., & Ricketts, A. (2017). Donald Trump and American foreign policy: The return of the Jacksonian tradition. *Comparative Strategy*, 36(4), 366–379.
77. France and Germany united in criticism of Trump's immigration ban. France 24, January 28, 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.france24.com/en/20170128-france-germany-ayrault-gabriel-donald-trump-moves-limit-refugees>
78. Statement by Former President Trump on Jerusalem. U.S. Mission Israel, December 7, 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://il.usembassy.gov/statement-by-president-trump-on-jerusalem/>
79. Coronavirus: EU condemns Trump travel ban on 26 European countries. BBC News, March 12, 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-51857462>

80. Remarks by President Trump at NATO. U.S. Embassy & Consulates in Russia, May 26, 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.usembassy.gov/remarks-president-trump-nato/>
81. NATO Secretary General announces increased defence spending by Allies. NATO, November 29, 2019. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_171458.htm
82. Press point by NATO Secretary General Jens Stoltenberg and US President Donald Trump. NATO, December 3, 2019. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_171542.htm
83. Trump's Foreign Policy Moments. Council of Foreign Relations, 2021. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cfr.org/timeline/trumps-foreign-policy-moments>
84. Global Greenhouse Gas Emissions Data. US EPA. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.epa.gov/ghgemissions/global-greenhouse-gas-emissions-data>
85. President Trump Says the Iran Deal is Defective at Its Core. A New One Will Require Real Commitments. The White House, May 11, 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/president-trump-says-iran-deal-defective-core-new-one-will-require-real-commitments/?utm_source=ods&utm_medium=email&utm_campaign=1600d
86. Declaration by the High Representative on behalf of the EU following US President Trump's announcement on the Iran nuclear deal (JCPOA). European External Action Service, May 9, 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://eeas.europa.eu/delegations/japan_en/44295/Declaration%20by%20the%20High%20Representative%20on%20behalf%20of%20the%20EU%20following%20US%20President%20Trump's%20announcement%20on%20the%20Iran%20nuclear%20deal%20\(JCPOA\)](https://eeas.europa.eu/delegations/japan_en/44295/Declaration%20by%20the%20High%20Representative%20on%20behalf%20of%20the%20EU%20following%20US%20President%20Trump's%20announcement%20on%20the%20Iran%20nuclear%20deal%20(JCPOA))

87. EU to start Iran sanctions blocking law process on Friday. Reuters, May 17, 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/iran-nuclear-eu-response/eu-to-start-iran-sanctions-blocking-law-process-on-friday-idUSL5N1SO4W2>
88. Pandey A. EU-US ties: Undoing Donald Trump's trade war. DW, June 11, 2021. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dw.com/en/eu-us-ties-undoing-donald-trumps-trade-war/a-57855158>
89. Volker K. How Ukraine Vanished in the Fog of Impeachment. Foreign Policy, January 28, 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://foreignpolicy.com/2020/01/28/ukraine-united-states-russia-zelensky-trump-impeachment-trial/>
90. Pompeo M. R. Crimea Declaration. United States Department of State, July 25, 2018. [Электронное джерело]. – Режим доступа: <https://web.archive.org/web/20200228060541/https://www.state.gov/crimea-declaration/>
91. Pifer S. The dueling US foreign policy approaches to Ukraine pose a risk for Kyiv. Brookings, September 30, 2019. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/09/30/the-dueling-us-foreign-policy-approaches-to-ukraine-pose-a-risk-for-kyiv/>
92. Nancy Pelosi Announces Formal Impeachment Inquiry of Trump. The New York Times, September 24, 2019. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2019/09/24/us/politics/democrats-impeachment-trump.html>
93. Trump doubles metal tariffs on Turkey as lira falls by 20%. BBC News, August 10, 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-45123607>
94. U.S.-Turkey Trade Relations. Congressional Research Service, January 14, 2021. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/IF10961.pdf>

